

Hur förvaltar vi våra nordiska nationella kulturarv folkmusikinstrumenten?

Hardingfela

Stråkharpa

Vevlira

Nyckelharpa

Kantele

*Ett seminarium arrangerat av
Eric Sahlström Institutet i Tobo 13-17 juni 2007
Initiativtagare och projektledare Esbjörn Hogmark*

Sammanfattning och slutdokumentation av seminariet

Hur förvaltar vi våra nordiska nationella kulturarv folkmusikinstrumenten?

som hölls vid Eric Sahlström Institutet i Tobo 13-17 juni 2007.

Innehållsförteckning

	Sid
1. Inledning	2
2. Målsättning	2
3. Allmän beskrivning av seminariet	3
4. Sammanfattning	4
5. Genomförande	5
5.1 Onsdagens program på Musikmuseet	6
5.2 Torsdagens program på Eric Sahlström Institutet (ESI)	9
5.3 Fredagens program på ESI, Gruppövning med redovisning	16
5.4 Utvärdering av seminariet	18
5.5 Lördagens och söndagens program Nyckelharpstämman	19
6. Ekonomisk sammanställning med kommentarer	20
7. Egna slutsatser och kommentarer	21
8. Tack	23

Bilagor:

1. *Detaljerat dagsprogram*
 - Presentationsmaterial onsdag**
 - 2.1 *Introduktion*
 - 2.2 *MUSIK MEDIER MÅNGKULTUR*
 - 2.3 *Nyckelharpans väg till "Gammelharpan"*
 - 2.4 *10 instruments from the Musikmuseet's collection*
 - 2.5 *Nyckelharpans plats i svenska folkmusiken under 1900-talet och fram till idag*
 - Presentationsmaterial torsdag**
 - 3.1 *Instrumentbygge är en konstart*
 - 3.2 *Vem bestämmer hur ett instrument ska låta?*
 - 3.3 *Björn Aksdal Innlegg seminar i Tobo*
 - 3.4 *Hardingfeleforskningen*
 - 3.5 *Best Regards Billy Boy*
 4. *Utvärderingsresultat*
 5. *Projektbeskrivande dokument till grund för bidragsansökan*
 6. *Budget- och resultatkalkyl*
 7. *Det finska projektet Speldon*
 8. *Deltagarlista*
 9. *Esbjörn Hogmark, en personbeskrivning*
 10. *Bildkollage*

1. Inledning

Seminariet *Hur förvaltar vi våra nordiska nationella kulturarv folkmusikinstrumenten?* genomfördes planenligt, vid Eric Sahlström Institutet (ESI), 13 -15:e juni med möjlighet för deltagarna att bevista Nyckelharpstämman i Österbybruk lördag - söndag 16 -17:e.

Idén om att ordna ett seminarium på temat enligt ovan fick undertecknad, Esbjörn Hogmark, vid ett besök på Hanaholmen i Finland den 29 – 30 januari 2005. Där hölls ett seminarium som avslutade ett treårigt instrumentprojekt som man kallade *Speldon*. Projektet hade som målsättning att *väcka liv i gamla folkmusikinstrument*. Detta skedde genom att man inventerade museers och andra institutioners samlingar för att kartlägga gamla instrument. Därefter valdes ett antal instrument ut för att kopieras av erfarna instrumentbyggare. Dessa instrument fördes sedan ut i olika skolor via lärare som fått ta del av projektet. Bl.a. tillverkades ett stort antal 5-strängade kantele (Den 5-strängade kantelen är f.ö. utsedd till Finlands nationalinstrument). För en utförligare beskrivning av projektet: Se Bilaga 7 *Det Finska projektet Speldon*

Under seminariets avslutning nämnde Heikki Laitinen, projektledare för *Speldon* och tillika huvudansvarig för Sibeliusakademiens folkmusikverksamhet, att man nu har återskapat kantelens ursprungliga ljud. Detta fina ljud var på väg att gå förlorat i de moderna flersträngade orkesterkantele som är populära idag. Just denna avslutande kommentar om *det gamla fina ljudet* i den 5 - strängade kantelen för tankarna till våra gamla nyckelharpor. Håller vi på att tappa det *gamla fina nyckelharpljudet* vi hade i våra äldre harptyper nu när vi bygger ut våra harpor med fler melodisträngar och fler nycklar?

Tanken väcktes nu att ordna *en nordisk träff där vi med avstamp i historia och nutid tillsammans diskuterar hur vi i framtiden bäst tar vara på våra värdefulla kulturarv, folkmusikinstrumenten*.

2. Målsättning

Vårt seminariums övergripande målsättning var att *höja statusen för instrumentbyggandet som skrä* samt att uppmuntra och ge instrumentbyggarna ett bättre erkännande. Detta skulle ske bl.a. genom att vi utbyter erfarenheter mellan våra nordiska grannländer.

En annan målsättning har varit att låta personer av olika kategorier inom den nordiska folkmusiken *träffa och lära känna varandra* för att därigenom få en ökad förståelse och respekt för de olika kompetensområdena inom vår folkmusik. Forskare, lärare, spelmän och instrumentbyggare träffas under samma tak. Nordiska formella såväl som informella nätverk skapas mellan personer och organisationer.

2007-09-25 Esbjörn Hogmark

Eric Sahlström Institutet hade också som målsättning att som Sveriges nationella folkmusikcentrum visa upp sina samlade resurser för våra nordiska gäster och därigenom **skapa bestående kontakter**.

Se också Bilaga 5 *Projektbeskrivande dokument till grund för bidragsansökan*

3. Allmän beskrivning av seminariet

En bred syn på seminariets målsättning sammanfattas i dess titel: **Hur förvaltar vi våra nordiska nationella kulturarv folkmusik-instrumenten?**

Ett skämtsamt och på samma gång allvarligt menat och lite provocerande måtto för seminariet har varit:

Utan instrument ingen musik

Vi ville med det här seminariet skaffa oss en nordisk helhetsbild på olika aspekter gällande våra nationella folkmusikinstrument. Då Eric Sahlström Institutet har ett särskilt förhållande till de baltiska staterna togs även Estland med.

En strategi utformades innebärande att vi först informerade varandra om folkmusikens och folkmusikinstrumentens historia i våra respektive länder. Folkmusikens återkomst på 70 och -80 talet samt vad som händer just nu berördes och jämfördes. Därefter togs de för seminariet relevanta folkmusikinstrumenten upp mer specifikt, dess historia, nutid och framtid. Seminariet avslutades med en dags gruppdiskussion kring några utvalda frågeställningar med mer fokus på instrumentbyggarens situation.

För att inte gripa över för mycket begränsades seminariet till följande instrument:

Sverige	Norge	Finland	Estland
Nyckelharpa			
	Hardingfela		
		Kantele	Kantele
		Stråkharpa	Stråkharpa
		Vevlira	

Vi valde att bjuda in personer med olika bakgrund för att få en fullödlig bild av vårt huvudtema, **Hur förvaltar vi våra nordiska nationella kulturarv folkmusikinstrumenten?**.

2007-09-25 Esbjörn Hogmark

Folkmusikforskare med anknytning till respektive instrument, professionella och amatörer

Folkmusiker på respektive instrument, professionella och amatörer

Lärare i instrumental folkmusik samt lärare i instrumentbygge

Instrumentbyggare, professionella och amatörer

4. Sammanfattning

Seminariet genomfördes planenligt. Vi hade dock inte lyckats fullt ut med vår finansiering varför vi fick avstå ifrån bl.a. tolk. Detta vållade vissa problem då fler av våra svenska nyckelharpbyggare inte förstod vare sig engelska, finska eller estniska.

Följande kan nämnas beträffande vad vi fick lära oss under seminariet:

1. Inget av de nordiska länderna har tagit upp *instrumenttillverkning* i sina pågående eller avslutade arbeten att skapa en nationell handlingsplan för folkmusik och folkdans. Vi var alla överens om att detta inte var bra. Michael Näslund (VD ESI) sitter med i den svenska arbetsgruppen och kommer att påtala detta vid nästa arbetsmöte. I Norge har man valt att ta fram en separat handlingsplan gällande tillverkningen av Hardingfelan.
2. Det tycks också råda en nordisk samstämmighet i uppfattningen att folkmusikinstrumentbyggare inte uppmärksammas så som de förtjänar. Undertecknad framförde ett dokument som visar vad som krävs för att vara en bra instrumentmakare. Se vidare Bilaga 3.1 *Instrumentbygge är en konstart*. Med dokumentet som stöd kan man hävda att *instrumentbygge är en konstform i paritet med spel och dans*. Om detta kan få en mer allmän acceptans avser vi att kunna använda liknande argumentation när vi ur olika kultur- och konstnärsfonder söker ekonomiskt stöd för projekt avseende instrumentbygge.
3. Sverige är enda landet där man har regelbundna seminarier och andra träffar för instrumentbyggare. Dessa äger rum på ESI.
4. Både Norge och Finland har fast anställda lärare i instrumentbygge. Sverige har ingen sådan tjänst inrättad.
5. På Sibeliusakademins folkmusikavdelning måste alla musikstuderande tillverka ett enkelt folkmusikinstrument. Detta förekommer inte vare sig i Norge eller i Sverige (Det enkla instrumentet kan t.ex. vara en flöjt).
6. Den svenska nyckelharpan och den norska hardingfelan har många gemensamma beröringspunkter. Instrumenten är ungefär lika gamla med sina rötter i 1600-talet. De har också båda haft en mycket lokal spridning under fler hundra år innan de i modern tid spridits ut,

2007-09-25 Esbjörn Hogmark

t.o.m. över landsgränserna. Båda dessa instrument var mindre till formatet och lättare när de först dyker upp för att sedan med tidens ökade krav på tonstyrka och annat ges en stabilare och därmed tyngre konstruktion. Det är en tendens idag hos många instrumentbyggare att åter göra instrumenten mindre och lättare (Samma tendens tycks idag också existera bland professionella violinbyggare). Ett sätt att få inspiration till detta är att titta på gamla instrument, t.ex. de som finns på Musikmuseet i Stockholm.

7. Både hardingfelan och nyckelharpan utreds för närvarande i var sitt omfattande forskningsprojekt med målsättning att bättre klarlägga frågor kring instrumentens ursprung.
8. En skillnad mellan den norska hardingfelan och den svenska nyckelharpan idag är att det hos hardingfelan endast existerar en grundmodell eller *en storlek* om man så vill. Detta skulle för nyckelharpan motsvaras av den *Sahlströmska* 3-radiga kromatiska nyckelharpan som på senare år fått ett antal nya släktingar i olika storlekar och med olika tonomfång. Man skulle också kunna säga att nyckelharpan nu har gått samma väg som kantelen som tidigt var ett mycket enkelt instrument men som idag finns i ett stort antal vitt skilda modeller. Dessa har olika antal strängar och olika stämning och är givetvis anpassade efter givna musikideal. Som grund finns den 5-strängade kantelen, Finlands nationalinstrument. Det finns mycket mer att göra när det gäller att jämföra trender och utvecklingar av våra nordiska nationalinstrument vilket vi kan lämna till kommande seminarier att ta tag i.
9. En stor skillnad mellan våra nordiska länders nationalinstrument är att den finska Kantelen är betydligt enklare att tillverka jämfört med nyckelharpan och hardingfelan. Speciellt den 5-strängade kantelen kan enkelt göras i stora klassuppsättningar för undervisning i olika skolor, allt från förskola och uppåt. Om hardingfelan eller nyckelharpan ska kunna användas i sådana sammanhang krävs att en betydligt enklare och därmed billigare modell tas fram. Instrumentet måste också tillverkas i barnstorlekar, något som om jag förstått det hela rätt, inte gäller kantelen som kan spelas av barn i alla åldrar. Där har vi och Norge ett problem som vi bör beakta i våra respektive nationella handlingsplaner. Också något för kommande seminarier att beakta.

5. Genomförande

Sammanfattning

Seminarieupplägget var sådant att under första dagen, onsdagen den 13/6, träffades gruppen på Musikmuseet i Stockholm. Där presenterade värdlandet Sverige sin folkmusik och sitt nationalinstrument nyckelharpan. Torsdagen fortsatte sedan med Norge på förmiddagen samt Finland och

2007-09-25 Esbjörn Hogmark

Estland på eftermiddagen. Tordagskvällen var vikt för en nordisk konsert vilken var utannonserad till allmänheten. Under hela torsdagen och fredagen visades en instrumentutställning.

Fredagen var seminariets sista dag vilken helt avsattes för att i gruppform diskutera och redovisa olika frågeställningar av gemensamt intresse och med fokus mer på instrumentbygge.

Nedan följer en mer detaljerad redogörelse för programmets olika aktiviteter.

5.1 Onsdagen den 13:e juni

Seminariet inleddes med deltagarregistrering på Musikmuseet varefter alla bjöds på lunch på restaurant Pauli på Dramaten. Vackert väder, fin utsikt över fjärden samt god mat.

Det officiella programmet startade med att undertecknad, **Esbjörn Hogmark**, tillika seminariets ordförande, efter en kort skämtsam inledning (se bilden nedan) beskrev seminariets målsättning och uppläggning.

Se vidare Bilaga 2.1 *Introduktion*

Bilden illustrerar hur vi i Sverige lyckades hålla nyckelharpan för oss själva i flera hundra år.

För att belysa olika kategorier av aktörer idag verksamma inom folkmusikparadigmet visades ett par bilder tagna ur boken *Musik Medier Mångkultur* skriven av Dan Lundberg, Krister Malm och Owe Ronström. Boken är utgiven på Gidlunds Förlag år 2000.

Se vidare Bilaga 2.2 *MUSIK MEDIER MÅNGKULTUR*

Paul Allman med nyckelharpan och hans fru Sharon bosatta i Los Angeles.

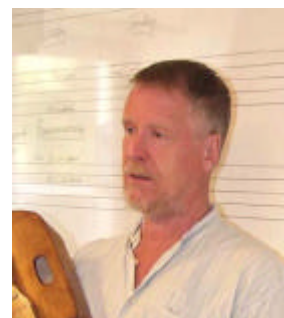
2007-09-25 Esbjörn Hogmark

Efter en kort presentation av seminariedeltagarna informerade Musikmuseets chef **Stefan Bohman** om museets roll när det gäller gamla folkmusikinstrument.

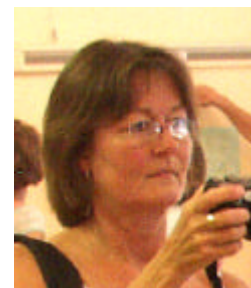
Museet, som funnits i över 100 år, har 4000 – 5000 olika instrument. Stefan påpekade instrumentens betydelse som forskningsobjekt och passade på att göra reklam för en nyutkommen bok *Musikinstrument berättar*. Där kan man läsa om hur forskning om musikinstrument kan lära oss en hel del om vår historia, om samhälle, vardagsliv, musik, teknik m.m. Instrumenten kan ses som ett slags "historieberättare" inte bara när det gäller musik utan även när det gäller att förstå andra samhällsfunktioner. Se vidare <http://stockholm.music.museum>

Per-Ulf Allmo, forskare på folkmusikinstrument, presenterade delar av sitt pågående arbete med att kartlägga nyckelharpans historia. Presentationen inramades av att **Daniel Pettersson**, professionell spelman, spelade på sin Kontrabasharpa. Ett par grunddokument som Per-Ulf utgick ifrån i sin presentation finns sammanfattade i Bilaga 2.3 *Nyckelharpans väg till "Gammelharpan"*

Efter Per-Ulfs presentation informerade **Eva Olandersson** och **Hans Riben**, båda verksamma vid Musikmuseet, om den miniutställning de tagit fram för att visa oss några intressanta och för vårt seminarium relevanta gamla instrument. Till miniutställningen hade man tagit fram en speciell beskrivning som delades ut till alla.

Se Bilaga 2.4 *10 instruments from the Musikmuseet's collection*
Instrumenten var synnerligen representativa och utgjorde ett mycket uppskattat inslag.

2007-09-25 Esbjörn Hogmark

Efter en kort kaffepaus fick vi så lyssna till **Gunnar Ahlbäck**, en av eldsjälarna kring nyckelharpans återkomst i Österbybruk på 1970-talet. Tack vare insatser från Gunnar och ytterligare några personer från trakten är Österbybruk än idag något av nyckelharpans Mecka.

Gunnar berättade om svenska studieförbundens betydelse och de byggcirklar för tillverkning av instrument som uppstod på 1970-talet.

Vidare informerade han om *Nyckelharpstämman i Österbybruk* som har haft och fortfarande har mycket stor betydelse för nyckelharpsverksamheten nationellt såväl som internationellt. Den som är intresserad av "nyckelharpans återkomst" kan läsa Gunnars bok *Nyckelharpsfolket*.

Michael Näslund, VD Eric Sahlström Institutet (ESI), informerade om institutet samt om övriga organisationer samt utbildningsmöjligheter i Sverige när det gäller folk-musik. De olika organisationer som på ett eller annat sätt stödjer folkmusiken i landet berördes kort varefter vi fick veta att nyckelharpan nu sprider sig över hela världen.

Se vidare Bilaga 2.5 *Nyckelharpans plats i svenska folkmusiken under 1900-talet och fram till idag*

Sigurd Sahlström, musiklärare i Rättvik och son till Eric Sahlström spelade ett par låtar efter sin far.

Sture Möllerman, spelman och redaktör för tidningen *Nyckelharpan* samt ordförande i föreningen med samma namn, presenterade sin organisation och sin tidning.

Sigurd Sahlström

Sture Möllerman

Avslutningsvis tar **Esbjörn Hogmark** upp ämnet *Gamla och nya nyckelharpstyper efter 1990*. Här betonades bl.a. att den harptyp som Eric Sahlström och fler med honom lade grunden till redan på 1940-talet är den

2007-09-25 Esbjörn Hogmark

som idag gäller som grund för nyckelharpspelet. Under 1980 - talet var många spelmän fortfarande intresserade av att äga en *silverbasharpa*, en harptyp som från den tidiga *kontrabasharpan* anpassats till 1800 - talets folkliga dansmusik i Uppland. I och med musikhögskolan och andra utbildningar där nyckelharpa tidigt stod på programmet uppstod ett ökat intresse för den äldre *kontrabasharpan*. Kontrabasharpan är, liksom den 3-radiga nyckelharpan efter Eric Sahlström, fullt kromatisk. Dock är tonomfånget mer begränsat. Under 1990 - talet har ett antal nya harptyper kommit fram. Dels är det en harpa som kan stämmas en oktav lägre jämfört med våra vanliga harpor och dels är det en familj av harpor som ofta förses med 4 melodisträngar och som kan liknas vid barockens gambainstrument. Dessa harpor har introducerats av spelmannen Johan Hedin tillsammans med violinbyggaren Peder Källman med ekonomiskt bistånd från Musikaliska Akademien.

Variation av nyckelharpans storlek och stämning är ett led i instrumentets anpassning till önskemål och krav som ofta kommer från unga folkmusiker av vilka flertalet utbildats vid våra musikhögskolor. De vill gärna vidga den musikaliska bilden inom sina olika spelgruppskonstellationer, helt i analogi med barockens gambafamilj.

På Johans Hedins hemsida kan man läsa följande:

Tenornyckelharpan är en av mina konstruktioner som lånat mycket av sitt formspråk från barockens ideal. Den är stämd en kvart lägre än en vanlig nyckelharpa, har fyra nyckelrader och något mindre spända strängar, vilket ger en annan klang.

Anders Peev, nyligen utexaminerad från musikerprogrammet vid Kungliga Musikhögskolan, illustrerade med spel på en tenornyckelharpa byggd i gambastil.

Därefter tog vi bussen upp till Tobo och ESI där en middag väntade.

5.2 Torsdag den 14:e juni

Undertecknad höll en kort sammanfattande inledning där bl.a. instrumentbygge likställs med andra konstformer. Se vidare Bilaga 3.1 *Instrumentbygge är en konst*. Dessutom visades ett kort föredrag som tidigare hållits på ESI i samband med ett vinterbyggseminarium. Föredraget tar upp frågan om hur ett instrument ska låta och vem som avgör eller kan påverka detta. Se vidare Bilaga 3.2 *Vem bestämmer hur det ska låta?*

2007-09-25 Esbjörn Hogmark

Därefter var det dags för Norge och **Björn Aksdal**, *Rff-sentret, Norsk senter for folkemusikk og folkedans, Trondheim*, att föreläsa om folkmusiken i Norge samt hardingfelans plats i den norska folkmusiken, förr och nu.

Benedichte Maurseth inledde med en låt på sin gamla fela varefter Björn gav en mycket fullödlig och detaljerad bild av den norska folkmusikens historia och dess utveckling fram till idag.

Se vidare Bilaga 3.3 *Innlegg seminar i Toba 14. juni 2007/Björn Aksdal*

Helena Wright musikpedagog, född i Finland och nu verksam i Norge, berättade om folkmusiklärarens situation

Kjell Bitustøyl, tidigare redaktör för det norska Spelmansbladet, och **Björn Aksdal** ger en beskrivning av de olika hardingfeleprojekt som pågått och som pågår just nu i Norge.

Se vidare Bilaga 3.4 *Hardingfeleforskning*

Intressant att få ta del av hur man på senare tid sett på hardingfelans tidiga historia och då kunna dra paralleller med hur vi i Sverige sett på vår nyckelharpas historia. För båda instrumenten kan vi konstatera att det finns flera olika hypoteser om instrumentens härkomst. Ett projekt i Norge försöker nu komma sanningen om hardingfelans tidiga historia närmare. I arbetsgruppen för detta projekt har man tagit med både musikkforskare och instrumentbyggare.

2007-09-25 Esbjörn Hogmark

Olav Vindal, *Felemakar ved Hardanger Folkemuseum* och **Ottar Kåsa**, *går i lære hjå Sigvald Rørlien på Voss som einaste felemakar-lærling på Ole Bull Akademiet*, svarade på frågor om hur det är att vara felemakare idag.

Olav Vindal

Ottar Kåsa

Olav berättade att han en tid verkat på heltid som professionell felemakare men inte helt lyckats försörja sig på detta och innehar sedan 1990 en tjänst på Hardanger Folkemuseum. Olav liksom Sigvald är medlem i hardingfele-projektets arbetsgrupp.

Vindal er utdanna ingeniør, men har lært felebygging i tradisjon frå læremeisteren Håvard Kvandal (f. 1910). Han er no rekna mellom dei aller fremste felemakarane i landet. Olav Vindal har ansvar for dokumentasjon og vedlikehald av instrumentsamlinga ved museet. Han er og engasjert i det store nasjonale "Feledateringsprosjektet" og driv gjennom dette dokumentasjon av eldre hardingfeler også andre stader i landet.

Benedicthe Maurseth och **Håkon Högemo** svarade på frågor om hur det är att vara professionell hardingfelespelman.

Benedicthe har lärt hardingfelespel av Knut Hamre sedan 1990 i musikskola och också studerat på Ole Bull Akademiet på Voss.

Håkon är autodidakt och har vunnit landskappleiken klass A två gånger, 1989 och 1995.

Båda spelmännen verkar dels som solister och dels tillsammans med andra utövare. De får arbeta hårt för sin försörjning och Håkon har liksom fler av våra mest framstående nyckelharpspelmän drygat ut sin försörjning med undervisning.

*Benedicthe Maurseth, Maurseth, Eidfjord. Muskar, hardingfele og song
Ho har lært hardingfelespel hjå Knut Hamre sidan 1990 i musikkskulen, og er for tida student på Ole Bull Akademiet på Voss i tillegg til å vera frilans muskar både som solist og i samarbeidsprosjekt med utøvarar som Knut Hamre, Sigbjørn Apeland m.fl.*

2007-09-25 Esbjörn Hogmark

Eftermiddagens presentationer startade med att **Rauno Nieminen**, som är musikforskare och spelman och för närvarande doktorerar på stråkharpan, presenterade Finlands folkmusik, dess historia, dess återkomst och nutida utbredning. Efter en inledande låt på sin kantele gav Rauno oss också en god översikt över kantelens och stråkharpans utbredning i Norden.

Finland verkar ta instrumenttillverkning mer på allvar jämfört med Norge och Sverige. Intresset för folkmusikinstrumenttillverkning växer nu mycket starkt. I Finland har också getts ut ett mycket stort antal böcker om landets folkmusik och dess instrument.

Kristiina Ilmonen, spelman, doktorand och styrelserepresentant i Sibeliusakademien, informerade om olika organisationer och utbildningar inom Finsk folkmusik. Finsk folkmusik anses var mer än 2000 år gammal och har sina influenser från både öst och väst. 1968 startade folkmusikfestivalen i Kaustinen där den legendariske spelmannen Konsta Jylhä då var verksam. Konsta Jylhä blev snabbt otroligt populär och kom att sätta en ny agenda för finsk folkmusik. Festivalen i Kaustinen, som är den största i sitt slag i Finland, firar i år 40-årsjubileum.

Etno.net is part of the publishing activities of Sibelius Academy Folk Music Department

Kristiina sitter också med i projektgruppen för **Etno.net** som är en del av marknadsföringen av Sibelius akademiens folkmusikavdelning. Kristiina inledde sin presentation med ett par mycket uppskattade låtar på sin pipa.

2007-09-25 Esbjörn Hogmark

Billy Horne, Tero Siromaa och **Jyrki Pölkki** avslutade den finska avdelningen med att berätta om hur det är att vara instrumentbyggare i Finland.

Billy Horne, född och uppväxt i England där han verkade som byggnadsarbetare flyttade till Finland för att där satsa som professionell instrumentmakare. Förutom stråkharpor och kantele har Billy specialiserat sig på vevliror av olika slag. Billy gav oss ett smakprov på hur en av hans liror kan låta. Se vidare Bilaga 3.5, *Best Regards Billy Boy* där Billy ger delger sina personliga intryck av seminariet.

Billy medförde också ett flertal av sina egentillverkade instrument med tillhörande beskrivningar vilka utgjorde en mycket uppskattad del i vår publika instrumentutställning.

Tero Siromaa arbetar som lärare i instrumenttillverkning vid instrumentbyggarskolan i Ikalas där han för närvarande vikarierar för Rauno Nieminen. Tero är i grunden gitarrbyggare.

<http://www.peda.net/veraja/lpkky/ikata/osastot/kieli/tero>

2007-09-25 Esbjörn Hogmark

Jyrki Pölkki är yrkesverksam instrumentmakare. Han är en av sju instrumentbyggare som gått samman i en organisation, *Soitinrakentajat AmF*, (<http://www.soitinrakentajatamf.fi>), där man bygger och saluför en rad olika instrument. Inom organisation har man bl.a. tillverkat 26.000 st 5-strängade kantele. Jyrki arbetar också som ambulerande lärare i instrumentbygge och akustik.

Soitinrakentajat AmF is a cooperative of 7 crafts persons. We build musical instruments both as a company and as individuals.

Ando Kiviberg, **Janne Tamm** och **Rait Pilap** från Estland avslutade den formella presentationsdelen av vårt seminarium.

Ando Kiviberg, ansvarig för VILJANDI FOLK MUSIC FESTIVAL som i år sker 26-29:e juli, introducerade den Estniska folkmusiken som till ca 90 % utgörs av folklig sång. 1990 togs den första kontakten med Sibeliusakademien i Finland. 1993 startades Viljandi-festivalen av ett antal unga folkmusiker. Man försöker där slå ett slag för folkmusikinstrumenten. 2004 etablerades ett centrum för traditionell folkmusik i Viljandi och 2008 planerar man att uppnå universitetstatus.

Ando passade på att underhålla oss på sitt favoritinstrument säckpipan.

Janne Tamm, studerande spelman på stråkharpa och nyckelharpa. Janne var nyckelharpselev på ESI 2002-2003 och går nu en masterutbildning på Raulandakademien i Norge. Janne talar förutom estniska, svenska och engelska och kunde därför hjälpa till med tolkning.

2007-09-25 Esbjörn Hogmark

Rait Pilhap är instrumentmakare på sin fritid. Bygger och spelar kantele. Till vardags är han kampsportsinstruktör. Rait kom till seminariet trots problem med sin rygg. Detta hindrade honom inte från att spela på sina instrument.

Torsdagen avslutades med en kvällskonsert där vi fick lyssna till samtliga spelmän som tidigare varit verksamma under seminariet. Även Hasse Gille, Sigurd och Sture Sahlström från Sverige deltog här. Efter konserten kunde man titta på den instrumentutställning som ordnats.

Förutom instrument tillverkade av våra gästande byggare från Norge, Finland och Estland kunde vi beskåda ett flertal nyckelharpor tillverkade av svenska instrumentbyggare. Speciellt tackar vi Bertil Hallgren som hade gjort i ordning en miniutställning som visar tillverkningen av en nyckelharpa steg för steg.

Bilaga 10 *Bildkollage* visar bilder från konserten

5.3 Fredagen den 15:e juni, Gruppdiskussioner och redovisning

Den här dagen var vikt för gruppdiskussioner med efterföljande redovisning. Omedelbart efter gruppdiskussionen genomfördes också en utvärdering av seminariet. Fredagen avslutades med ett besök hos familjen Hogmark i Gyllby.

Följande frågeställningar valdes ut att behandlas:

- 1. Vad gör vi för att höja statusen på instrumentbygge?**
- 2. Hur kan vi förbättra kommunikationen mellan byggare – spelmän – dansare?**
- 3. Hur hanterar vi instrumentbyggarens dilemma; Tradition kontra förändring?**
- 4. Hur kan vi få ökad instrumentutbildning för barn?**

Auditoriet delades in i 5 grupper:

Grupp 1. Bo Nilsson sekreterare, Sigurd Sahlström, Martin Westermarck, Olle Plahn och Bertil Hallgren.

Grupp 2. Björn Berglund sekreterare, Björn Aksdal, Billy Horne, Sören Åhker och Daniel Pettersson.

Grupp 3. Leif Alpsjö sekreterare, Harry Hedbom, Tero Siromaa, Nils Hedling och Janne Tamm.

Grupp 4. Per-Ulf Allmo sekreterare, Håkon Högemo, Olav Vindal, Peder Källman och Mikael Grafström.

Grupp 5. Benedichte Maurseth sekreterare, Stig-Roland Åström, Ingemar Gedda, Hans-Erik Gustavsson, Gunnar Liljeqvist och Jonatan Malm.

Sammanfattning av redovisade resultat:

1. Vad gör vi för att höja statusen på instrumentbygge?

- Eget nätverk mellan byggare
- Egen hemsida för byggare
- Ge ut en "verkligt snygg" bok om nyckelharpsbygge
- Certifiering av instrumentbyggare
- Höj kvaliteten på tillverkade instrument, kunden avgör
- Behov av både amatör- och proffsbyggare
- Mer bilder på instrument ut på nätet

2. Hur kan vi förbättra kommunikationen mellan byggare – spelmän – dansare?

- Viktigt att instrumentbyggare kan spela själv
- Byggare som inte själv spelar bör gå samman med skicklig spelman
- Låna ut instrument
- Hjälp varandra att testa instrument
- Kräsen spelman är bästa kunden och ger incitament till förbättringar

3. Hur hanterar vi instrumentbyggarens dilemma; Tradition kontra förändring?

- Bevara de gamla instrumenten som de är och utveckla förmågan att bygga dem
- Låt el-förstärka de gamla instrumenten vid större konserter i stället för att försöka göra dem ljudstarkare
- Viktig att titta på gamla instrument och bilder på gamla instrument

4. Hur kan vi få ökad instrumentutbildning för barn?

- Skapa lämpliga förenklade former av instrument
- Tävling att åstadkomma bästa barninstrument
- Starta en speciell organisation som verkar för att ge barn större möjlighet att möta folkmusiken och dess instrument
- Minska avståndet mellan utövare och publik vid konserterna
- Ordna så att konsertbesökare, speciellt barn, kan få prova på att spela
- Byggsatser och halvfabrikat för enklare instrument
- Starta en ordentlig debatt inom Sverige kring barnnyckelharpor
- Finland har 20-årsperspektiv på barnundervisning
- Ge ut DVD med spel och bygginstruktioner

5.4 Utvärdering av seminariet

Vi valde att låta deltagarna svara på följande frågor:

1. Vad var bra?
2. Vad borde kunna förbättras?
3. Vad/När gör vi närmast?
4. Fria kommentarer

Över lag var den positiva kritiken, redovisad under punkt 1., överväldigande. Det tycks alltså finnas ett stort behov av att träffas och umgås såsom vi just gjort. De flesta verkar också vara intresserade av en fortsättning. Ett par personer från Norge har spontant redan lovat att ta nästa initiativ.

Många klagade på att vi pratade för mycket engelska. Det gjorde vissa av oss av den anledningen att det fanns folk från Estland och Finland som inte förstod svenska. Däremot har ingen av dessa personer klagat på att vi pratade för mycket svenska eller norska trots att de inte kunde förstå oss. Personerna från Finland pratade antingen svenska eller engelska. Som tidigare nämnts så togs tolkfunktionen bort på grund av att vi fått reducerat bidrag jämfört med vår budget.

Nedan följer ett koncentrat av de inlämnade svaren. Samtliga svar finns redovisade i Bilaga 4 *Utvärderingsresultat*

1. Vad var bra?

Initiativet med seminariet, organisationen i sin helhet, mötet med andra kunniga människor, sammansättningen av deltagare, gruppdiskussionerna, platsen (Institutet med omgivningar) och maten

2. Vad borde kunna förbättras?

Många klagade på att de inte förstod Engelska. Dessa personer var uteslutande att finna bland de svenska instrumenttillverkarna. Samtliga övriga nordiska deltagare behärskade det språket.

3. Vad/När gör vi närmast?

Vi träffas i Norge om ca 2 år

Fredagen avslutades med ett besök hos familjen Hogmark. Där fick man beskåda nyckelharpstillverkning från "stock till färdigt instrument". Vi avslutade kvällen med att Åsa Hogmark bjöd på kaffe och te samtidigt som vi lyssnade till varandras musik och sång.

5.5 Lördagens och söndagens program med Nyckelharpstämman mm

Lördagen den 16:e juni

Lördag och söndag var ett slags bonusprogram för de deltagare som kunde sätta av den tiden efter det 3 dagar långa seminariet. Många valde att åka hem på fredagen.

Vi hade avsiktligt lagt seminariet i anslutning till Nyckelharpstämman i Österbybruk därför att just det evenemanget innehåller många aktiviteter relaterade till vad vi tidigare behandlat under seminariet.

En svensk spelmannsstämma är också helt unik med sin blandning av i detta fall spelmanstävlingar, buskspel, scenspel, dansspel, kortkurser, visstuga, nyckelharputställning med tillhörande bedömning av instrument mm. Motsvarande tillställningar finns varken i Finland eller i Norge.

Under förmiddagen ordnades en **busstur på historisk nyckelharpmark** ledd av Per-Ulf Allmo. Turen gick genom några av Nordupplands berömda Vallonbruk samt Dannemora Gruvor och avslutades med en lunch på Forsmarks Wärdshus.

Därefter gick bussen till Österbybruk och Nyckelharpstämman. Kl. 15.00 fick deltagarna bevista invigningen av Vallonsmedjan. Där visades stångjärnssmide med hjälp av vattendriven hammare och luftmaskin. Resten av dagen kunde tillbringas inom Nyckelharpstämmans område kring Österby herrgård där man fritt kunde ta del av de olika aktiviteterna såsom konserter, buskspel, visstuga och dans eller spel till dans. Håkon Högemos spel till dans i *Herrgårdsdasset* var mycket uppskattat.

Söndagen den 17:e juni

Söndagen, den egentliga stämmodagen, började med allspel följt av ett scenprogram där Billy Horne och Rauno Nieminen gavs tillfälle att framträda. Under hela dagen kunde man beskåda den instrumentutställning som ordnas och där även Billy deltog med några av sina instrument.

Stämman avslutades traditionsenligt i den gamla brukskyrkan. Detta satte samtidigt punkt för vårt seminarium.

Bilder från Nyckelharpstämman i Österbybruk finns i Bilaga 10 *Bildkollage*

6. Ekonomisk sammanställning med kommentarer

Den ekonomiska projektkalkylen vid projektets planering slutade på 311 550 kr.

	Sökt bidrag Budgeterat	Erhållet bidrag Resultat	
Nordisk kulturfond	170 000 kr	124 500 kr	*)
Sparbanksstiftelsen Upland	92 000 kr	92 000 kr	
ESI:s egen finansiering	43 550 kr	45 657 kr	
Intäkter	6 000 kr	2 300 kr	
Summa	311 550 kr	264 457 kr	

*) Från Nordisk kulturfond erhöll vi ett bidrag om 100 000 DKR vilket i dag motsvaras av 124 500 SEK.

En resultaträkning slutar på 264 457 kr. Där ligger en del upplupna kostnader som idag inte går att exakt bestämma. För att projektet ska visa ett nollresultat måste ESI höja sin insats med 2 107 kr.

Största enskilda utgiftspost har varit resekostnader som sammantaget har belöpt på 57 443 kr.

En utförligare ekonomisk redovisning med kommentarer finns i Bilaga 6
Budget- och resultatkalkyl

7. Egna slutsatser och kommentarer

Jag gör här några personliga reflexioner:

Seminariet gav oss vetskap om att vi har en hel del gemensamma problemställningar när det gäller hur vi hanterar våra nordiska "nationalinstrument" *). Det finns också stora skillnader som främst beror på att den finska och estniska kantelen är så pass mycket enklare och därmed billigare att tillverka jämfört med både hardingfela och nyckelharpan.

Finland tycks ha kommit längst då man bl.a. genom projektet *Speldon* lyckats föra ut instrumentet i skolorna i en förhållandevis stor omfattning. I Norge håller man som bäst på med att ta fram en nationell handlingsplan för hardingfela. I Sverige har man inte ens tänkt den tanken ännu.

Ett förslag på tema till nästa träff skulle alltså kunna vara att diskutera vidare kring frågor om "handlingsplan för våra nationalinstrument".

Handlingsplanen bör utformas så att den stödjer tillverkning av instrument.

Vi hann aldrig komma ända fram till en riktig diskussion om villkoren för våra instrumentbyggare. Förslagsvis ett tema för nästa seminarium.

Några tänkbara teman inför nästa seminarium kan vara:

1. Diskutera våra respektive nationella handlingsplaner gällande folkmusikinstrumenten
2. Jämföra och diskutera våra nationella forskningsprojekt som bl.a. har till uppgift att bringa mer ljus över uppkomsten av våra "nationalinstrument"
3. Jämföra och diskutera marknadsföringsfrågor med fokus på folkmusikinstrument
4. Diskutera vad vi kan göra tillsammans som en nordisk enhet i marknadsföringsfrågor
5. Ta med andra folkmusikinstrument i diskussionerna än de som var med i vårt seminarium
6. Nordisk folkmusikportal på Internet?
7. Eventuellt kan det vara av värde att vid ett speciellt seminarium bara ta upp nyckelharpan och hardingfela. Detta för att kunna gå mer på djupet i de frågeställningar som är gemensamma för dessa instrument

Avslutningsvis några råd till den som står för nästa seminarium:

- Viktigt att vara ute i god tid. 1-2 år
- Annonsera gärna i de nordiska ländernas spelmansblad
- Viktigt med ett tydligt tema

2007-09-25 Esbjörn Hogmark

- Presentationerna bör följas av dokument som kan delas ut till alla närvarande samt användas i slutdokumentet. Viktigt med tydliga anvisningar om detta
- I vårt seminarium har jag personligen med hjälp av sakkunniga inom respektive land valt ut deltagare. Jag har sedan i ESIs namn sökt full kostnadstäckning för dessa deltagare. Vid det avslutande Speldon-seminariet hade man i stället valt att fritt bjuda in olika personer knutna till folkmusikinstrument och ge dessa ett resebidrag. Jag skulle föreslå en liknande mindre selektiv urvalsprocess eventuellt med visst ekonomiskt bidrag och *med en rekommendation till deltagarna att själva söka pengar för sin medverkan*. Det finns ett par bilaterala nordiska fonder som borde kunna fungera
- ESI och jag själv ställer gärna våra samlade erfarenheter till förfogande till den som tar initiativ till nästa träff

*) I Sverige har flera riksdagsmän motionerat om att man vill ha nyckelharpan till landets nationalinstrument. Regeringen gav nyligen i uppdrag åt Statens Kulturråd att utreda saken och komma med ett förslag. Kulturrådet avrådde från att officiellt upphöja nyckelharpan till Sveriges nationalinstrument. I sitt utlåtande säger man dock att

"det är fritt för var och en som så önskar att i olika sammanhang kalla nyckelharpan för Sveriges nationalinstrument".

8. Tack

Tack riktas först till bidragsgivarna, *Nordisk kulturfond*, *Sparbanksstiftelsen Upland* samt *Eric Sahlström Institutet* utan vars ekonomiska bistånd detta seminarium inte kunnat genomföras.

Tack *Musikmuseet* med *personal* för upplåtandet av lokal samt stort engagemang i seminariet.

Tack *personalen* vid *Eric Sahlström Institutet* för stöd och administration.

Ett speciellt tack riktas sedan till *Björn Aksdal* från Norge, *Rauno Nieminen* från Finland och *Per-Ulf Allmo* från Sverige med vilka jag före seminariet haft regelbunden kontakt och då fått värdefulla tips beträffande upplägg och deltagare.

Ett särskilt tack riktas också till *Ando Kiviberg* från Estland och *Kjell Bitustøyl* från Norge som båda med kort varsel på ett mycket förtjänstfullt sätt kom att bidra till seminariets innehåll och trevnad.

Tack också *Janne Tamm* från Estland och *Helena Wright* för att ni förutom spel och presentationer även hjälpte till att tolka.

Jag vill också rikta ett speciellt tack till *Billy Horne*, *Rauno Nieminen* och *Jyrki Pölki* från Finland, *Benedichte Maurseth* och *Olav Vindal* från Norge som alla gjort sig besväret att ta med sig flera av sina dyrbara instrument att användas vid vår uppskattade utställning.

Ett samlat stort tack för visat engagemang och för många fina insatser sänder jag till våra övriga nordiska deltagare. Speciellt tack till *Daniel Pettersson* som förutom fint spel på nyckelharpa också var en av de flitigaste debattörerna.

Tack också alla övriga svenska nyckelharpbyggare för att ni gav stadga åt vårt seminarium. Jag får be om ursäkt för att vi då och då kände oss tvungna att tala engelska trots att vi inte hade tolk och trots att vi visste att det fanns några som inte förstod språket.

Slutligen ett varmt tack till min fru *Åsa*, dels för den goda maten vi fick under seminariet och dels för korrekturläsning och goda råd vid utarbetandet av denna rapport.

Esbjörn Hogmark

Seminariets ordförande och projektledare

Mikael Näslund

VD Eric Sahlström Institutet

2007-05-31

Bilaga 1 Detaljerat dagsprogram

Hur förvaltar vi våra nordiska nationella kulturarv folkmusikinstrumenten?

Musikmuseet onsdagen den 13:e juni

1200-1400	Registrering och lunch på Musikmuseet. Här finns också möjlighet att se musikmuseets pågående utställning	
1400-1410	Välkomstanförande och introduktion till seminariedagarna	Esbjörn Hogmark
1410-1420	Presentation av deltagare	
1420-1430	Information om Musikmuseet och om den nyutkomna boken <i>Musikinstrument berättar. Instrumentforskning idag</i>	Stefan Bohman
1430-1510	Forskning på Nyckelharpan samt nyckelharpanns tidiga historia. Daniel Pettersson spelar en låt på Kontrabasharpa	Per-Ulf Allmo Daniel Pettersson
1510-1600	Kaffe och samtidig presentation och visning av framtagna museiinstrument	Eva Olandersson & Hans Riben
1600-1630	"Nyckelharpanns återkomst" på 1970-talet	Gunnar Ahlbäck
1630-1700	Eric Sahlström Institutet, andra stödjande organisationer samt utbildningar; historik och nutid. Nyckelharpanns spridning utanför Sveriges gränser. Sigurd Sahlström spelar en låt efter Eric Sahlström	Michael Näslund Sigurd Sahlström
1700-1710	Föreningen nyckelharpan presenteras	Sture Möllerman
1710-1730	Gamla och nya nyckelharpstyper efter 1990 Anders Peev spelar och visar sin "Gambaharpa"	Esbjörn Hogmark, Olle Plahn och Anders Peev
1745-1900	Bussresa till Eric Sahlström Institutet	
1900-1930	Incheckning	
1930-2030	Middag	
2030-sent	Tid för iordningställande av instrumentutställningen Spel och umgänge på institutet	

Eric Sahlström Institutet torsdagen den 14:e juni

0800-0845	Frukost på Institutet	
0900-1000	Folkmusiken i Norge förr och nu. Hardingfelans plats i den norska folkmusiken förr och nu Benedichte Maurseth inleder med en låt på en gammal fela	Björn Aksdal Benedichte Maruseth

2007-05-31

1000-1030	Lärarens roll inom folkmusiken	Helena Wright
1030-1100	<i>Kaffe</i>	
1100-1130	Olika forskningsprojekt knutna till Hardingfelan	Björn Aksdal & Kjell Bitustøyl
1130-1215	Hur är det att vara felemakare idag Ottar avslutar med att spela en låt på ett av sina instrument	Olav Vindal & Ottar Kåsa
1215-1230	Hur är det att vara professionell hardingfelespelman?	Benedichte Maurseth & Håkon Högemo
1230-1330	<i>Lunch</i>	
1330-1410	Rauno inleder med en låt på kantele. Den finska folkmusiken förr och nu Kantelens och stråkharpans plats i den finska folkmusiken	Rauno Nieminen
1410-1440	Olika organisationer och utbildningar inom Finsk folkmusik	Kristiina Ilmonen
1440-1500	Hur är det att vara instrumentbyggare i Finland?	Billy Horn Jyrki Pölkki Tero Siromaa
1500-1530	<i>Kaffe</i>	
1530-1630	Folkmusiken i Estland förr och nu. Janne Tamm illustrerar med musik. Instrumentbygge i Estland presenteras	Ando Kiviberg Janne Tamm Rait Pihlap
1700-1800	<i>Middag på institutet</i>	
1930-2100	<i>Konsert</i> <i>Kaffe i pausen.</i> Utställningen visas för besökande Medverkande vid konserten Benedichte Maurseth Rauno Nieminen Kristiina Ilmonen Ottar Kåsa Håkon Högemo Helena Wright Janne Tamm Billy Horne Daniel Pettersson Hasse Gille Sigurd & Sture Sahlström m.fl.	
2100	Visning av instrumentutställningen för konsertbesökande	

2007-05-31

Eric Sahlström Institutet fredagen den 15:e juni

0800-0845 ***Frukost på Institutet***

0900-0930 Sammanfattning av onsdagens och torsdagens presentationer Esbjörn Hogmark
Introduktion till gruppövningarna samt gruppindelning

0930-1030 Gruppdiskussioner rörande hur det är att verka som
folkmusikinstrumentbyggare. Vägledande frågor kommer att
delas ut.

1030-1100 ***Kaffe***

1130-1230 Gruppdiskussionerna fortsätter

1230-1330 ***Lunch***

1330-1500 Gruppvis redovisning

1500-1530 ***Kaffe***

1530-1600 Redovisningen avslutas

1600-1615 Utvärdering av seminariet

1615-1630 Seminariet avslutas med en kort sammanfattande diskussion Esbjörn Hogmark

1700-1800 ***Middag***

1900-2100 Vi visar våra Nordiska gäster ett par närbelägna
instrumentbyggerverkstäder

2100- ***Kvällskaffe*** på institutet

ESI och Nyckelharpstämman i Österbybruk lördagen den 16:e juni

0800-0930 ***Frukost på Institutet***

1000-1230 Guidad busstur på ***"historisk nyckelharpsmark"*** Per-Ulf Allmo
Vi besöker några av Nordupplands berömda Vallonbruk
samt Dannemora Gruvor och avslutar med en lunch på
Forsmarks Wärdshus. Bussen går sedan direkt till
Nyckelharpstämman i Österbybruk

1230-1330 ***Lunch på Forsmarks Wärdshus***

1500 Invigning av Vallonsmedjan i Österbybruk där vi kommer att
få se Vallonsmedje med hjälp av vattenkraft där luften till
härden kommer från en blåmaskin, även den driven av
vattenkraft

1600 Ungdomsmästerskap i solo och parspel

1700 Besök hos juryn för bedömning av inlämnade nyckelharpor Esbjörn Hogmark

2007-05-31

- 1800 Konsert i Brukskyrkan med elever från Institutet.
- 1900-0100 Under kvällen och natten finns det tillfälle för intresserade
spelmän att spela till dans på två dansbanor. Fri teckning på
spellista tillämpas. Kontakta Esbjörn
- Buss tillbaks till Eric Sahlström Institutet avgår
2100, 2300 och 0100.

ESI och Nyckelharpstämman i Österbybruk söndagen den 17:e juni

0900-1000 Frukost på Eric Sahlström Institutet

- 1000-1030 Utcheckning från Institutet
- ca1045 Busstransport till Österbybruk och Nyckelharpstämman
Tag med allt bagage i bussen. Finns plats på stämmoområdet
att låsa in väskor, instrument och andra värdesaker. Kontakta
Esbjörn
- 1000-1600 Instrumentutställningen hålls öppen
- 1230 Spelmanståg går genom bruket in på stämmoområdet
- 1300 Allspel och traditionsenligt spelprogram
Här kommer ***gästade spelmän från våra nordiska
grannländer ges plats för framträdande*** på scenen nere i
herrgårdsparken.
- 1600 Stämman avslutas med en konsert i Brukskyrkan.
Även här kommer kvarvarande ***gästade nordiska spelmän
att bjudas in för ett framträdande.***
- 1700 ca Evenemanget avslutas med kaffe utanför Brukskyrkan
- Mat och kaffe under lördag och söndag fås inom stämmoområdet mot uppvisande av biljetter
vilka tillhandahålls av undertecknad.

Esbjörn Hogmark, Projektledare
Mobil: 0702 11 04 30

Michael Näslund, VD ESI
Mobil: 0739 51 64 39

**Hur förvaltar vi våra nordiska nationella kulturarv
folkmusikinstrumenten?**

**How do we promote the existence of our National
Cultural Heritage the Folklore Instruments?**

ERIC SAHLSTRÖM INSTITUTET
NATIONELLT FOLKMUSIKCENTRUM I TOBO

Seminariet syftar till att / The seminar aims to

**manifestera och tydliggöra värdet hos några av våra viktigaste nordiska kulturarv, våra folkmusikinstrument
/ highlight some of our most important Nordic Cultural Heritages, the Folk Music Instruments**

**sätta fokus på våra instrumentbyggare som vi vill skall inspireras, förstå sitt värde och känna sig styrkta i sin gärning
/ focus on our Instrument Makers who we want to be inspired and strengthened in their mission**

**bidra till ett allmänt statushöjande av instrumentbyggarskrået med inriktning mot tillverkning av folkmusikinstrument
/contribute to a general rise of status of the Folk Music Instrument Makers Guild**

ERIC SAHLSTRÖM INSTITUTET
NATIONELLT FOLKMUSIKCENTRUM I TOBO

Delikata frågor

Delicate questions

Bevara – Anpassa – Utveckla

folkmusik & instrument?

Preserve - Adapt – Develop

the music and instruments of folk music?

ERIC SAHLSTRÖM INSTITUTET
NATIONELLT FOLKMUSIKCENTRUM I TOBO

Har ditt land någon handlingsplan för folkmusiken?
Inkluderar den planen instrumenten?

Does your country have an Action Plan or
Agenda for your Folk Music?

Does this plan include the instruments?

ERIC SAHLSTRÖM INSTITUTET
NATIONELLT FOLKMUSIKCENTRUM I TOBO

Bedömningsgrunder / Basis of Judgement för nyckelharpsbedömningen i Österbybruk / at the Nyckelharpa Makers' Competition in Österbybruk.

Betyg/Grade 1 - 5

- 1. Ljudkvalitet / Quality of sound**
- 2. Spelteknisk funktion / Functionality**
- 3. Estetiskt helhetsintryck / Overall aesthetic impression**
- 4. Historisk anknytning / Historical connections**
- 5. Egna innovationer / Own innovations**

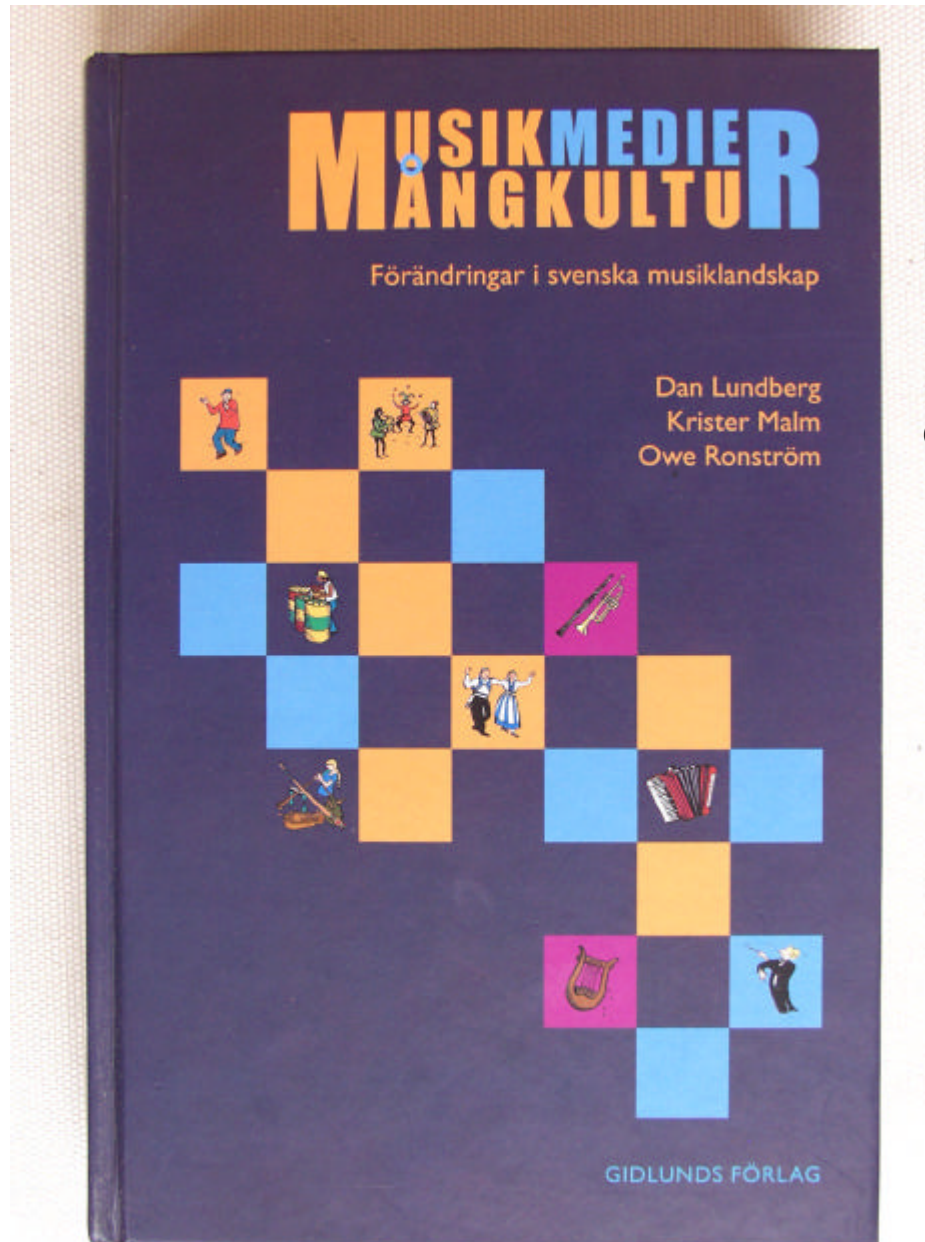

ERIC SAHLSTRÖM INSTITUTET
NATIONELLT FOLKMUSIKCENTRUM I TOBO

Bilaga 2.2 MUSIK MEDIER MÅNGKULTUR

2007 0610 Esbjörn Hogmark

MUSIK MEDIER MÅNGKULTUR
Förändringar i svenska musiklandskap

Utgiven 2000 / Issued 2000

Dan Lundberg
Krister Malm
Owe Ronström

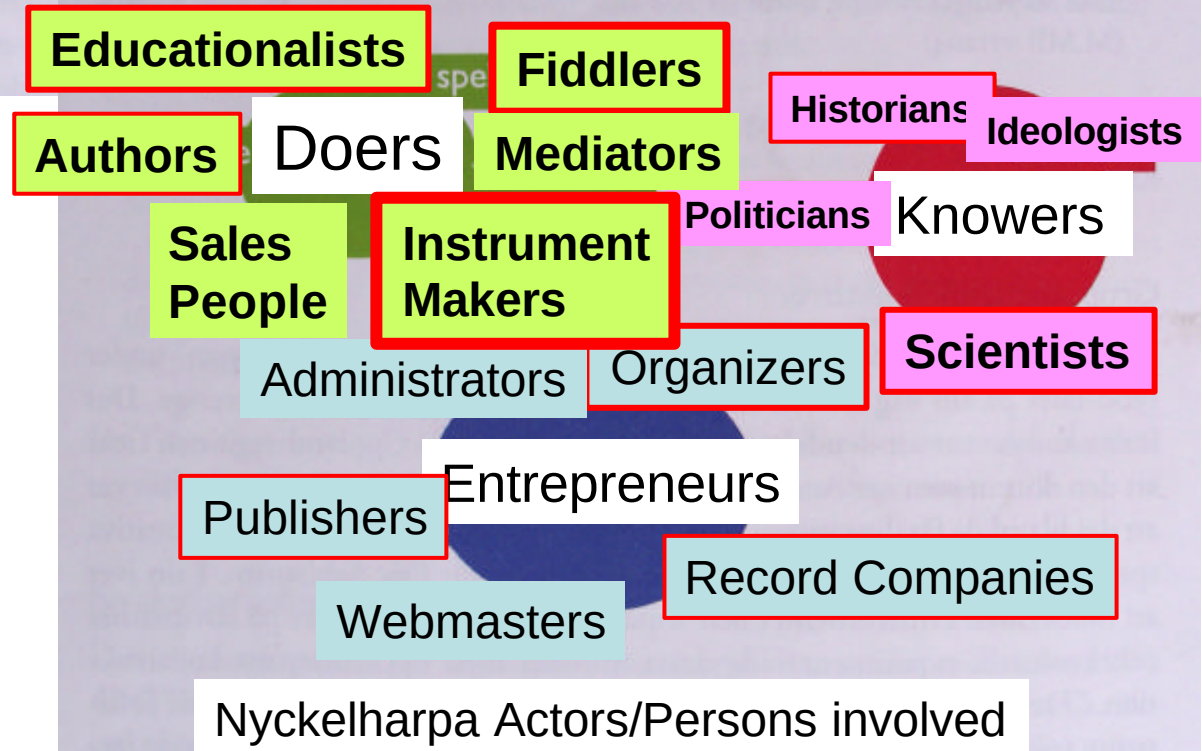
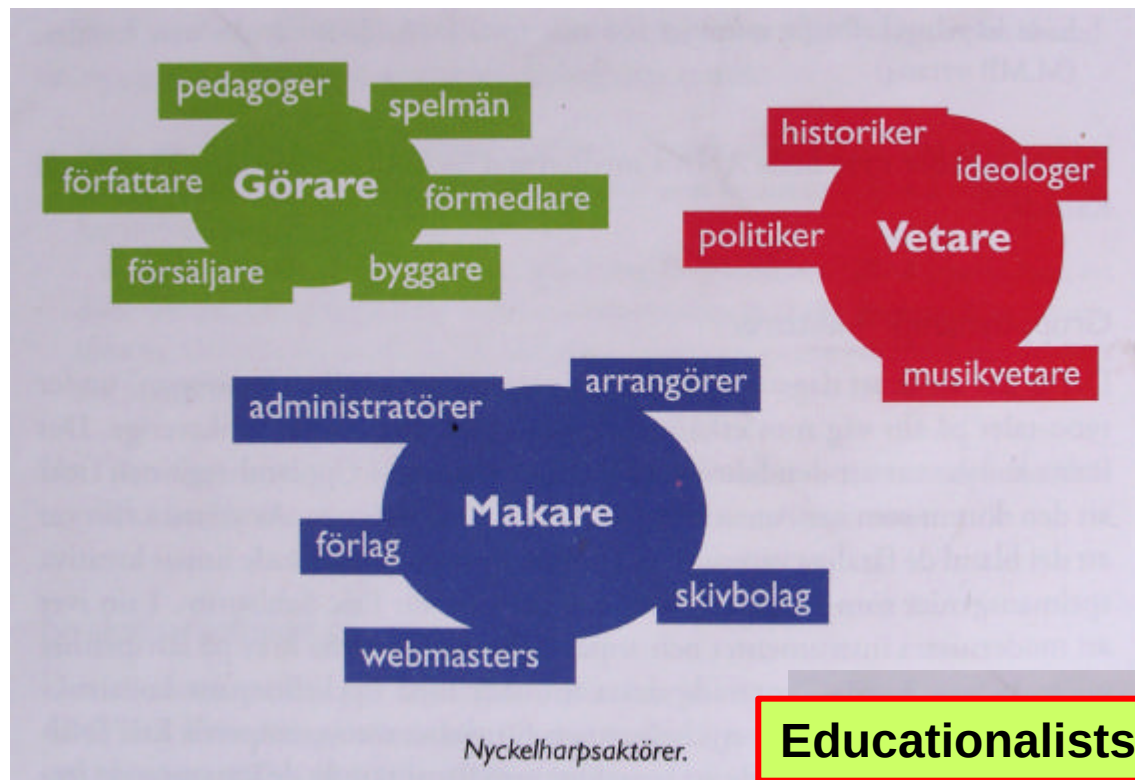
ISBN 91-7844-322-9
ISSN 0347-5158

Bilderna tagna ur boken
/Pictures taken from the book
MUSIK MEDIER MÅNGKULTUR
Förändringar i svenska musiklandskap

Utgiven 2000 /Issued 2000

Dan Lundberg
Krister Malm
Owe Ronström

ISBN 91-7844-322-9
ISSN 0347-5158

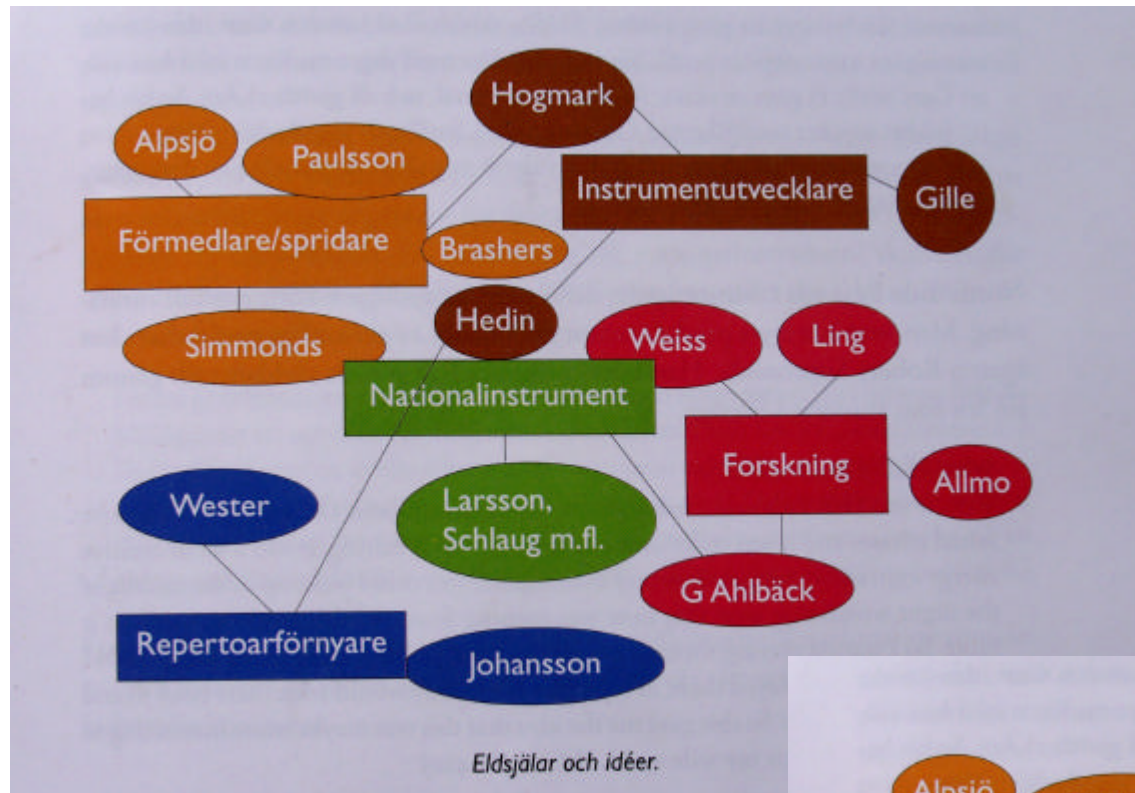

Bilderna tagna ur boken
/Pictures taken from the book
MUSIK MEDIER MÅNGKULTUR
Förändringar i svenska musiklandskap

Utgiven 2000 / Issued 2000

Dan Lundberg
Krister Malm
Owe Ronström

ISBN 91-7844-322-9
ISSN 0347-5158

Agencies/Propagators

Instrument Developer

National Instrument

Research

Repertoire
Renewers

Enthusiasts and Creative Ideas

Bilaga 2.3 Nyckelharpans väg till "Gammelharpan"

Min forskning handlar för närvarande om nyckelharpan. Ingen i historien har tidigare uttalat tagit som huvuduppgift att undersöka dess äldsta historia. Jan Ling är den ende som har ägnat ärendet något utrymme att tala om, även om den egentliga avsikten med hans avhandling 1967 var att "behandla de delar som gäller själva *instrumentobjektet*, föremålet nyckelharpa".

På seminariet visar jag fram och diskuterar några yttringar från nyckelharpans äldsta historia: Källungeportalen, kyrkmålningarna, gammelharpan samt Moraharpan och Prætorius, med avsikten att visa vad man kan få ut genom skilda analyser.

Källungeportalen

På ett kapitel från medio 1300 i Källunge kyrka på Gotland avbildas två musikanter. En känslig fråga är vilket slags instrument de trakterar – en fiddla eller en till nyckelharpa konverterad sådan.

Säkra källor av något slag om samtida instrumentspel på ön som det skulle kunna gå att jämföra med finns inte. Om upphovsmän och bakgrund går det att se en linje till Gotland via Uppsala domkyrka från närmast Frankrike och dess kyrkoarkitektur. Godtar man denna skulle de små figurerna ha sina rötter nere på kontinenten och sålunda vara frikopplade från inhemskt spel.

Kyrkmålningarna

Kyrkmålningar med avbildningar av stränginstrument med en tangentmekanism finns i 15 kyrkor från en period 1470-1525, samt i två fall från vardera 1406-1412 och 1565. Av dessa kyrkor återfinns 9 inom ett uppländskt reliktområde med traditionellt spel; se nedan.

De avbildade instrumenten har starka drag av att ordinära instrument av både knäpp- och stråktyp har försetts med en tangentmekanism. Inte i något fall kan tydligt ses den uppländska gammelharpformen.

Målningarna kan analyseras ur en lång rad aspekter där i intet fall kan utläsas eller ens misstänkas någon koppling till ett förmodat lokalt spel.

Gammelharpan

Denna instrumentform kan visas ha spelats i tradition inom en del av landskapet Uppland alltsedan 1500-talets senare hälft. Förändringarna med tiden består huvudsakligen i att leken utvecklats för att motsvara sin tids musikaliska krav, därav denna övergripande benämning på kontrabasharpan, silverbasharpan och några andra basmodeller. Till sin funktion har det en enda släkting: liran med motsvarande tangentmekanism men med hjul istället för stråke.

Gammelharpans enkla uppbyggnad är unik med kropp och hals urgröpt ur ett stycke trä varpå sedan fogats lock, lek och stränghållare. Skiljet mot dagens kromatiska nyckelharpa uppkom när August Bohlin 1930 lade till en tredje nyckelrad och samtidigt upphävde bordunspelet.

Moraharpan och Prætorius

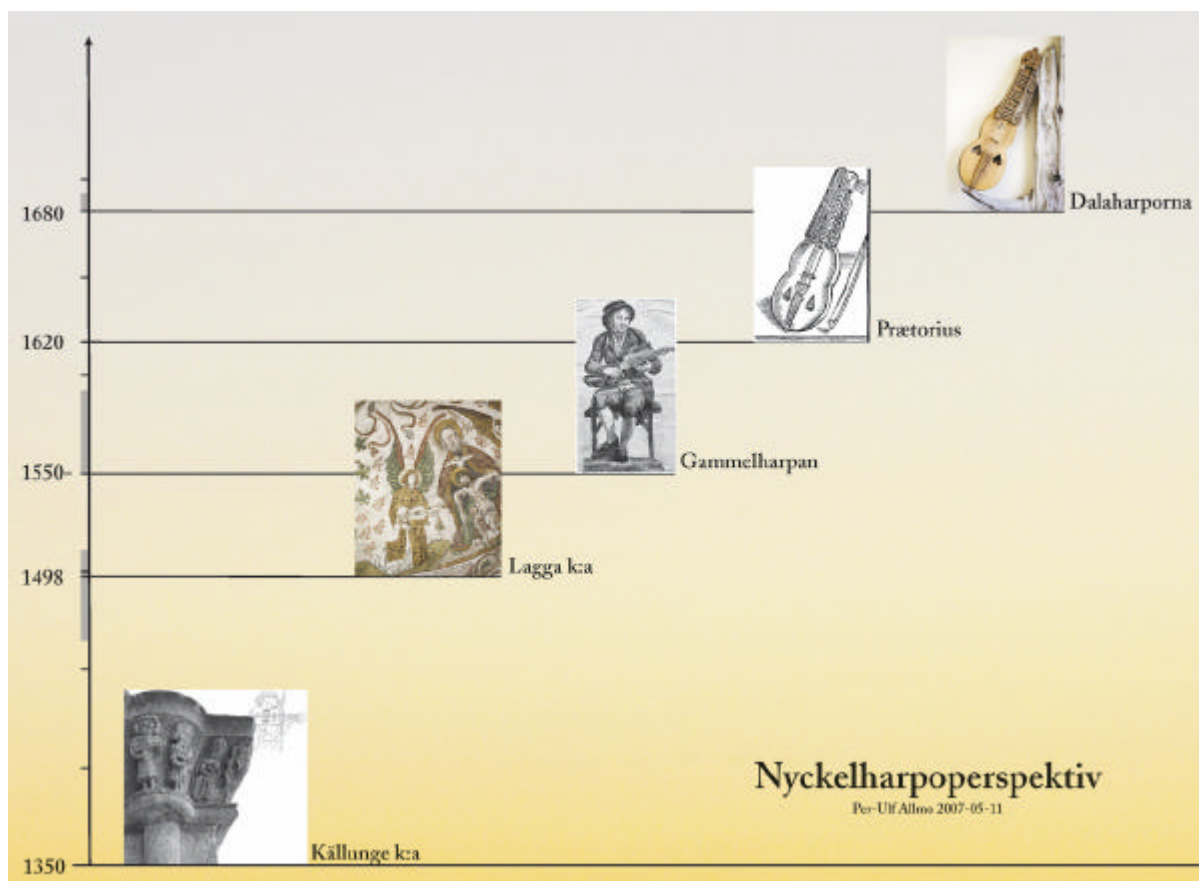
Det handlar här om en unik korpusform känd i tre fall: Två instrument funna i Älvdalen, Dalarna, här kallade Dalaharporna. Det ena är känt som Moraharpan utifrån sin hemvist i Zorns hembygdsmuseum i Mora. Det finns också en bildåtergivning i Michael Prætorius tyska musiklexikon från 1620 som uppvisar fler sigifikativa gemensamma drag med de båda instrumenten.

Moraharpan har några närmast klottriga inristningar på halsen baksida där ett förmodat årtal 1526 utgör enda grund för tolkningen att den härstammar från denna tid.

Jag finner historiska dokument som i indicieform starkt kan kopplas till varandra och då ger tillkomsttiden för de båda harporna till 1680-talet.

Sammanfattning

Man kan urskilja att den uppländska gammelharpan är ett lokalt instrument med obefintlig spelspridning utanför sitt traditionella reliktområde. Hur det kommer sig att den tillkom här och kom att leva kvar i i stort oföränderlig skepnad ända in i våra dagar är föremålet för den doktorsavhandling jag arbetar på.

Bilaga 2.4

10 instruments from Musikmuseet's collection

Nyckelharpa N147300

Unknown maker.

Length, total: 710 mm.

Strings: 4.

Deposition, Nordiska museet (original dep from Historiska museet to Nordiska museet 1861).

(Ling 1.4)

Nyckelharpa N2714

Kontrabasharpa.

Velända, Upplands-Bro, Uppland, Sweden.

Unknown maker.

Keys: 18.

Strings: 2+1+10.

Length, total: 868 mm.

Acquired from M. Thunberg.

Last owner Johan Fredrik Thunberg in Sebbende.

(Ling 3.5)

Nyckelharpa N13720

Chromatic. Three rows.
Mechanism constructed and built by Elias von Langenberg,
Bergby, Häverö, Uppland, Sweden.
Length: 980 mm (aprox.)
Keys: 23+19+29.
Strings: 3 +13?.
Acquisition year (Nordiska museet) 1876.
Deposition, Musikmuseet 1977.

Nyckelharpa N206178

Silverbasharpa.
Signed "J.S." Former owner Jonas Skoglund
(1846-1931),
Tolfta, Uppland, Sweden.
Keys: 21+8 keys.
Strings: 2+2+10.
Length: 905 mm.
Acquisition year 1936 (to Nordiska museet fr
Gustava Zetterberg, Stockholm).
Deposition, Musikmuseet 1977.
Technical drawing is available in the museum
shop.
(Ling 4.23)

Hardingfele N72550

Inscription: "Fiol gjord af mig Ole Nilsön Gulbek 1800"

(Violin made by me Ole Nilssön Gulbek 1800)

Length: 540 mm (aprox.)

Strings: 4 + 2

Hardingfele F350

Inscription: "Eric Johnsen Helland"

Former owner (according to D. Fryklund):

"Möllargutten" Torgeir Augundsson

Length, total: 570 mm (aprox.)

Strings: 4 + 4

Talharpa N4817
bow N4818

Ormsö (Vormsi), Estonia.

Length, total: 445 mm.

Strings: 4.

Acquisition year (Nordiska museet) 1876.

Jouhikko N11078

Eno, Karelen, Finland.

Acquisition year 1876 (to Nordiska museet).

Length: 620 mm.

Strings: 3.

Kantele N11081.1

Ilomantsi, Karelen,
Finland
Former owner: Parppei
Length: 550 mm
Strings: 8.
Acquisition year
(Nordiska museet) 1876.

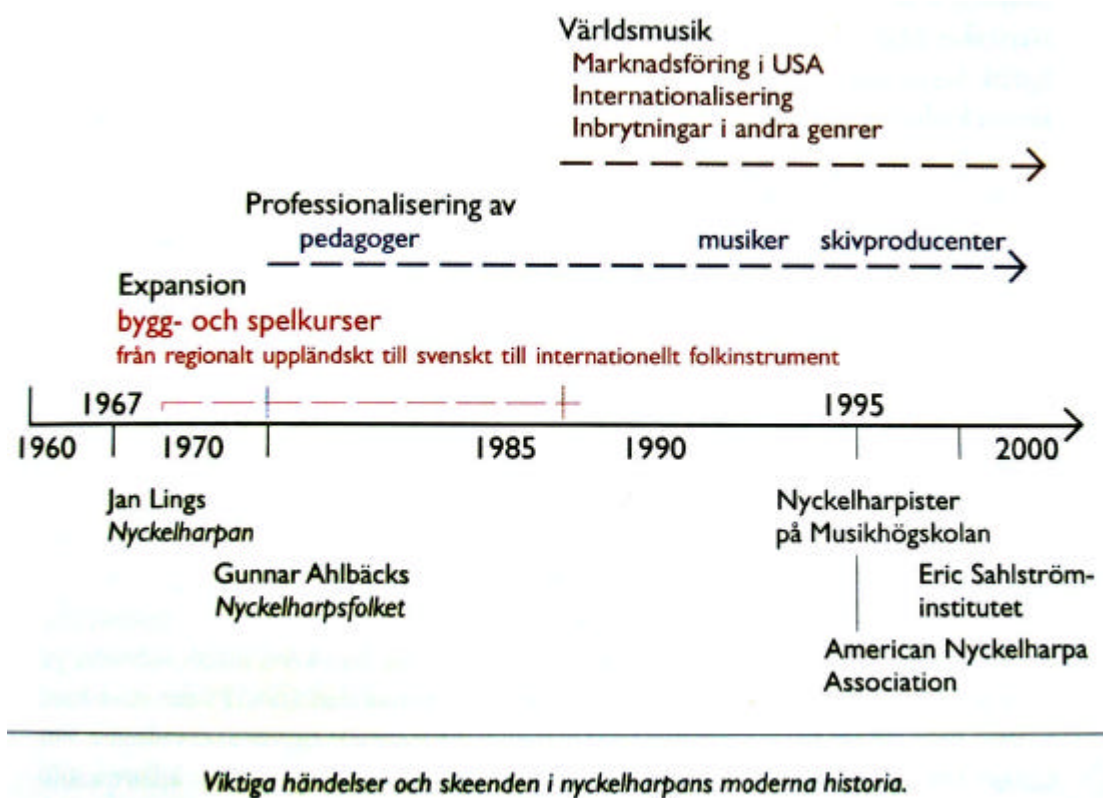

Vevlira N3097

Enånger, Hälsingland,
Sweden.
Length, total: 715 mm.
Strings: 1 + 2.
Keys: 15.
Technical drawing is
available in the museum
shop.

Bilaga 2.5 Nyckelharpans plats i den svenska folkmusiken under 1900-talet och fram till idag

Ovanstående är taget ur boken Musik Medier Mångkultur, Dan Lundberg, Krister Malm och Owe Ronström, Gidlunds förlag.

Organisation	Bildas	Medlem	Uppgift	Anm.
Svenska Folkdansringen	1920	21 000	Stöd till lokala föreningar, kurser, utbildningar och dansfestival	
Sveriges Spelmäns Riksförbund	1947	6 500	Stöd till landskapsförbunden, spelmanslag och stämmor	
Riksförbundet för Folkmusik och Dans	1970-tal	500	Stöd till arrangörer mm	*)
Eric Sahlström Institutet	1998	-	Nationellt folkmusikcentrum för utbildningar, kulturprojekt och genrestöd	
Folkmusikens hus i Rättvik	1990-tal	-	Arkiv, upplevelser mm	
Smålands Musikarkiv / Musik i Syd	1990-tal	-	Arkiv, upplevelser mm	
Stallet	2000-tal	-		

*) 120 föreningar med totalt ca 15 000 medlemmar

ERIC SAHLSTRÖM INSTITUTET

NATIONELLT FOLKMUSIKCENTRUM I TOBO

2007-06-12 Michael Näslund ESI

Bilden nedan visar Utbildningsinstanser där folkmusikutbildning förekommer

ERIC SAHLSTRÖM INSTITUTET

NATIONELLT FOLKMUSIKCENTRUM I TOBO

2007-06-12 Michael Näslund ESI

Större och mindre organisationer med inriktning nyckelharpa

Sverige

Eric Sahlström Institutet	www.esitobo.org
Föreningen Nyckelharpan	www.nyckelharpan.org
Nyckelharpans forum	www.nyckelharpansforum.net

Världen

American Nyckelharpa Association	www.nyckelharpa.org
Burg-Fürsteneck (Germany)	www.burg-fuersteneck.de
Scula di Musica Popolare di Forlimpopoli (Italy)	www.musicapopolare.net

Mer om Eric Sahlström Institutet

Institutet besöks av ca 2000 personer per år varav ca 150 elever på diverse kurser.

Finansiering bidrag och egna intäkter per år

Skolverket:	1500 tkr – 1700 tkr för utbildningar
Statens kulturråd:	1490 tkr – 725 tkr
Uppsala läns landsting:	425 tkr
Tierps kommun:	175 tkr
Egna intäkter från verksamhet:	1425 tkr

VISION

Eric Sahlström Institutet arbetar för att alla ska få möta folkmusiken, folksången och folkdans som levande kultur i samhället, i dag och i framtiden.

Eric Sahlström Institutet ska vara ett levande nav för kunskap och utbildning, ta initiativ, verka för fördjupning och för möten mellan människor i Folkmusiksverige.

Eric Sahlström Institutet ska vara ett centrum i världen för nyckelharpan.

HUVUDMÅL

Eric Sahlström Institutet ska arbeta med folkmusik i dess olika former – instrumentalmusik, folksång och folkdans – och betona samhörigheten mellan dem.

Eric Sahlström Institutet ska vara ett utbildningscentrum och en samlingspunkt för kunskap och upplevelser med särskild inriktning på svensk folkmusik.

ERIC SAHLSTRÖM INSTITUTET

NATIONELLT FOLKMUSIKCENTRUM I TOBO

2007-06-12 Michael Näslund ESI

Eric Sahlström Institutet ska vara ett inspirationscentrum för amatörer och professionella utövare, genom seminarier, kurser och nätverksskapande arbete.

Eric Sahlström Institutet ska prioritera ungdomars kontakt med folkmusik.

Eric Sahlström Institutet ska samla och sprida kunskap och nyckelharpan samt arbeta för utveckling av spel och instrumentbyggande.

Eric Sahlström Institutet ska bedriva utåtriktad verksamhet för att främja och synliggöra folkmusik, -sång och -dans.

Något om institutets verksamheter

<i>Utbildning</i>	<i>Utveckling och stöd till genren</i>	<i>Övrigt</i>
Nyckelharpa NH 32 v	Sångnätverket / ESI	Dans-Musik i skolan
Dans 32 v	Pedagognätverket /ESI-RFoD	Tobatorsdagar
NH-distans	Inventeringen ESI-RFoD	Konsertverksamhet
Fiol distans	NWF-Hemsida / ESI	Uthyrning
Dans distans	Ungd.proj/ESI/SSR/Folkd.	Bibliotek
Sång/berättar distans	Byggseminarium –Mästarb.	Instrumentsamling
NH-Bygg distans	Vinterseminarium Bygg	Verkst. f. instrumentbygge
Sommarkurs ungdom	Nordiska instrumentsem.	PA-utrustning
Sommarkurs vuxna	Repetitionsveckor på ESI	Elevdatorer
NH, klarinett	Repetitionshelger på ESI	mm.
	Utbildarträffar /ESI/FHSk	
	Nationell handlingsplan	

Michael Näslund VD ESI AB

2007-02-06 / E Hogmark

Bilaga 3.1 Instrumentbygge är en konstart

Ett bra instrument är ett konstverk och inte bara en slöjdprodukt

Instrumentbygge är så mycket mer än slöjd!

Förutom att äga god **hantverksskicklighet** och verktygskännedom måste instrumentbyggaren mer eller mindre behärska följande delvis sammanhängande områden:

1. ***Ha en egen uppfattning om hur man vill att det ska låta***
2. ***Stråk- och knäppinstrumentens akustik***
3. Vara säker på ***materialegenskaper och materialval*** för akustiska instrument
4. Instrumentets ***konstruktion och dimensionering enligt olika hållfasthetsprinciper***
5. Instrumentets utformning för bästa ***funktion och ergonomi*** mm
6. ***Instrumentets historik*** är viktig om man vill behålla känsla och vördnad för vad äldre generationer åstadkommit för instrumentet
7. ***Estetik***, innebärande formgivning, färgsättning och ornamentering, kräver konstnärliga
8. För att kunna rankas bland de bästa byggarna förutsätts också ett visst mått av ***innovativt tänkande*** som för byggande framåt
9. ***Kontakt med andra byggare, skickliga spelmän och dansare*** för att erhålla feedback
10. ***Förmåga att anpassa sitt byggande till förändrade musikideal***
11. ***Få marknadsmässig avsättning för sina produkter***
12. ***Historien förtäljer att de bästa instrumentbyggarna också är/var skickliga spelmän***

Bilaga 3.2 Vem bestämmer hur ett instrument ska låta? / Appendix 3.2 Who decide how an instrument should sound?

**Vad är ett "bra"
nyckelharps-
ljud? /
What is a "good"
nyckelharpa
sound?**

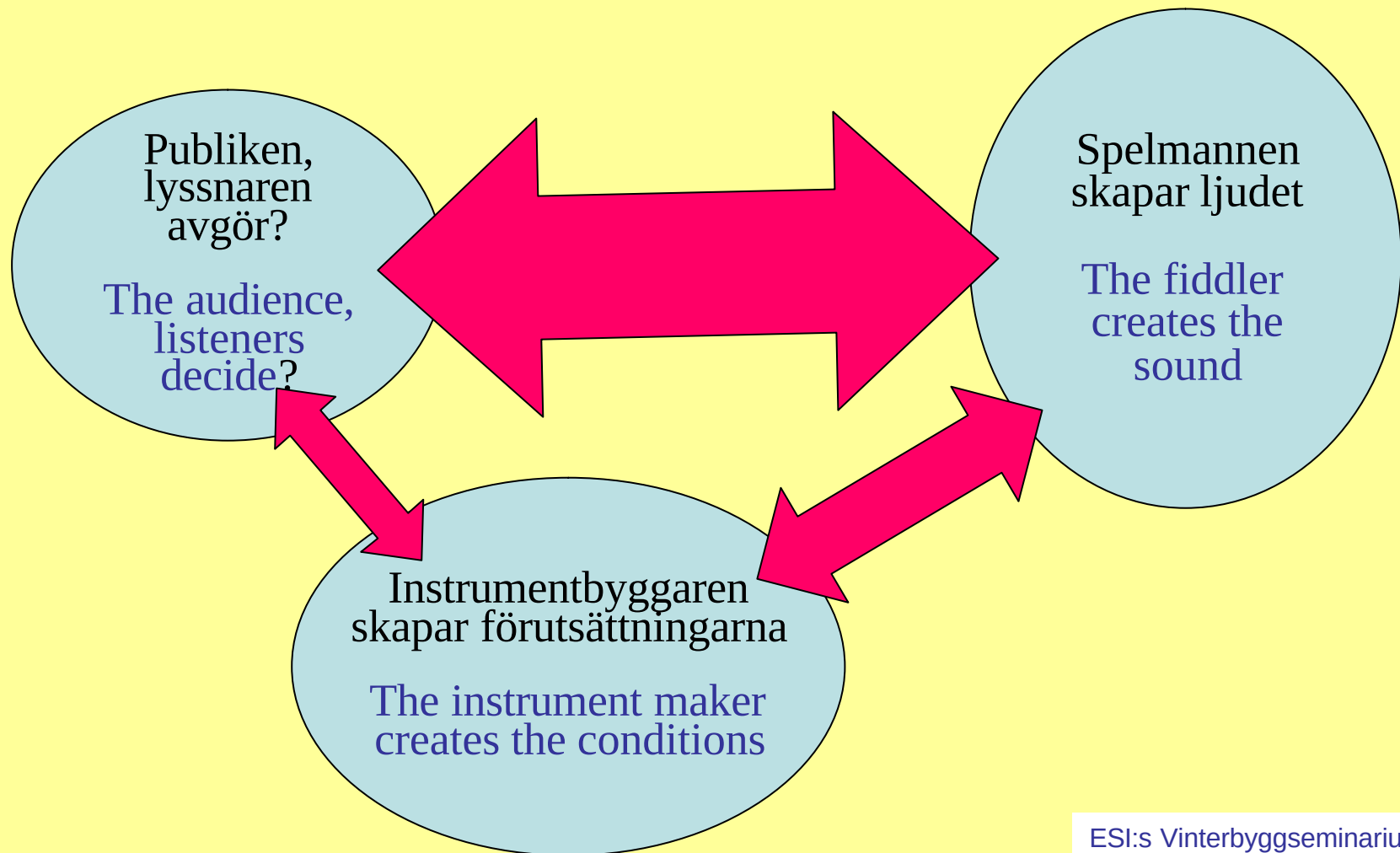

**Vem avgör
hur det skall
låta? /
Who decide
how it should
sound?**

ESL:s Vinterbyggseminarium
december 2001
Esbjörn Hogmark

Vad är ett bra nyckelharpsljud? / Wat is a good Nyckelharpa sound?

Vem påverkar och vem avgör?/Who control and who decide?

Ensam hemma i köket
Alone in the kitchen

Bland kompisarna på stämman
Among friends at the stämman

Ute "på stan"
Out in the street

I spelmanslaget
In your fiddlers group

Inför en liten publik
In front of a small audience

Inför stor publik, El-förstärkt
Big audience, El-amplifier

**I kyrkan, dop, bröllop,
begravning, etc**
Different church ceremonies

Studiosammanhang
In the studio

ESl:s Vinterbyggseminarium
december 2001
Esbjörn Hogmark

Esbjörn Hogmark på beachen i Los Angeles

Henry Wallin fiol och Sven Nordin nyckelharpa

Bilaga 3.3 Bjørn Aksdal Innlegg seminar Tobo 14. juni 2007

1. Folkemusikken i Norge før og nå

a) Instrumentene

- Setertradisjon: lur, bukkehorn, seljefløyte, trefløyter, gjeterklarinetter
- Middelalderen: munnharpe, langeleik, bondefele
- Barokktiden: hardingfele, vanlig fele, sjøfløyte
- 1800-tallet: torader/trekkspill, klarinett, munnspill, komp: gitar, trøorgel, cither
- Rekonstruksjoner: lyre, harpe, tromme

b) Instrumentalmusikken

- Slåttemusikken (slåtter): En solistisk tradisjon, samspill i nyere tid
- Ikke alltid samsvar mellom navn og innhold
- Bygdedansslåtter: todelt: halling/gangar/bonde/vossarull, tredelt: pols/springar/rundom
- Spesielle fenomener: udelt takt, taktbrudd, fordans-etterdans, forspill, etterspill, scordatura
- Turdansslåtter: ril, engelskdans, feier/hopser, menuett etc.
- Runddansslåtter: vals, polka, masurka, reinlender
- Slåtter uten dansetilknytning: marsjer, lyarslåtter, visetoner m.m.
- Setertradisjonen: Lokketoner, signaler, skremmelåter

c) Vokalmusikken

- Begrepene kveding – sang
- Setertradisjonen: Kulokk (sau-, geit-), laling, hauking/kauking
- Eldre trad. i hverdag og høytid: Stev, slåttestev, ballader, bårsuller, religiøse folketoner
- Nyere sjangre: Bygdeviser, skillingsviser, nidviser, erotiske viser, sjømannsviser etc.
- Andre sjangre: sangleker, sangdanser, regler
- Instrumentalt: tralling, slåttestev

d) Konserttiden fra ca. 1850

- Myllarguten i Logen 1849 - omreisende konsertspelmenn
- Utviklingen av et nytt repertoar, nye og utbygde slåtter, lyttemusikk
- Hardingfela og repertoaret sprer seg – ny status
- Norsk folkemusikk i USA

e) Folkemusikkbølgen fra ca. 1970

- Gammeldansen ble populær, gammeldansorkestre på salgslistene på 1965-1970
- Folk-rocken kommer fra England 1970-1975
- Visesangen gir impulser/skaper ny interesse omkring 1970
- Flere nye spelmanntslag dannes
- Tussefløyta, gjeterinstrumenter, Egil Storbekkens virksomhet
- Munnharpa blir populær
- Folkemusikkutøvere i byene
- Nytradisjonister og fusjonister oppstår omkring 1980
- Samspillet øker sterkt - eksperimentelt
- Nasjonale folkemusikkstjerner oppstår
- Multi- og bi-instrumentalister, flerkulturelle utøvere
- Sterkt økende kvalitet i både instrumenter og framføringer

- Resultater av folkemusikkutdanningene viser seg – økende profesjonalisering

2. Innsamling og arkiver

- 1800-tallets innsamling: Lindemann, Landstad, Crøger m.fl. – mange lokale samlere
- 1900-tallet: Sandvik, Elling, Bjørndal, Sande m.fl.
- Tidlige publiseringer – dialektbegrepet innføres av Sandvik i 1919.
- Plateinnspillinger med folkemusikk fra ca. 1905 (pathéfon, grammofon, fonograf)
- NRK's virksomhet fra 1931 – Folkemusikkhalvtimen - arkiv
- De første folkemusikkarkivene fra ca. 1950
- De nasjonale arkivene i NRK, NFS, ABS, RffS, (TRØ)
- Regionale og lokale arkiver – arkivseminaret ved Rff – FIOOL database

3. Folkemusikk- og folkedansorganisasjonene

- Organiseringen av folkemusikken – lokale initiativer - nedgangstider
- De første kappleikene fra 1880-årene – DNT – felekappleik i Bø 1888
- Landslaget for Spelemenn (LfS) fra 1923 - Landskappleiken
- Norges ungdomslag – arbeidet med dansen
- Landsfestivalen fra 1986
- NFD fra 1986/87 – rettet mer mot de yngre, profesjonelle, gammeldansstriden
- Nye stevner og festivaler – uten konkurranser
- Blanding av det norske og det internasjonale
- Særlagene: munnharpe, kveding, lur- og bukkehorn
- Lagenes blad og magasiner: Spelemannsbladet, Kvinten, Årbok for folkemusikk
- Rådet for folkemusikk og folkedans fra 1972 – Rff-sentret, Rep.møtet

4. Opplæringssituasjonen

- Den gamle spelmansskolen – direkte muntlig tradering
- Organisasjonene driver opplæring - lokallagene
- Kulturskolene kommer inn fra 1980-tallet
- Folkemusikken inn i skolesystemet – Fagernes 1988, Valle 1993, Vinstra 1997
- Folkehøgskoler

5. Utdanning og forskning

- Universitetene i Oslo og Trondheim (musikkvitskap), Bergen (etno-folkloristikk)
- Ole Bull Akademiet på Voss 1977 – spelmansskolen (kveding – dans?)
- Raulandsakademiet 1987 - mastergradsstudium
- Norges musikkhøgskole 1989
- Griegakademiet i Bergen 1995 - musikketnologi
- Øvrige: Nesna m.fl.
- Norsk folkemusikklag fra ca. 1948, den eldste nasjonale ICTM- komiteen
- Publikasjoner: NFL-skriftet – tidvis i Studia Musica Norvegica
- Forskningsområder: tonalitet, ballader (tekstforskere), hardingfele/fele, melodisamlinger

6. Formidling

- NRK
- Rikskonsertene
- Den norske folkemusikkscenen (LfS), Norsk folkemusikkatalog (NFD)
- Distriktsmusikere i enkelte fylker
- Lokale scener, folkemusikkpøbber
- Riksscenen for folkemusikk og folkedans i Oslo – i støpeskjeen

- Folkelarm-arrangementet fra 2006 – platepriser viktig del, presentasjoner

7. Økonomi

- Finansiering via Norsk musikkråd, Norsk kulturråd, Rikskonsertene
- Rff og OBA direkte fra Kulturdepartementet og delvis Kunnskapsdepartementet
- Støtteordninger: Norsk kulturråd, Fond for lyd og bilde, Fond for utøvende kunstnere, Utenriksdepartementets reisestøtteutvalg, Norsk folkemusikkfond
- Rff: Tiltaksmidlene, formidlingsstøtten, folkekunststipend, (folkemusikkscena)
- Folkemusikkpriser: Rff-prisen, Egil Storbekkens musikkpris m.fl.
- Almene priser: Øivind Bergs minnepris m.fl.

8. Hardingfela

- Mange har et sterkt forhold til hardingfela – trad. svært delt
- Hardingfelevirtuoser populære i norske byer fra ca. 1850 - 1910
- Kort historikk: fra bondefeler til Jaastad-fela fra 1651 – små, runde feler
- Utviklingen av hardingfela på Vestlandet ca. 1700-70
- Understrengene
- Telemarksfela moderniseres på 1800-tallet – Helland-familien
- Den moderne hardingfela – for spelmenn eller fiolinister?
- Et nasjonalt ikon?
- Utbredelsen øker sterkt ca. 1900-1920
- Situasjonen i dag

9. Instrumentbyggingen

- Ringve Museum, Trondheim – viktig kompetansesenter
- MusikkinstrumentReparasjonsAkademiet i Moss/Sarpsborg - nedlagt
- Valdres som kompetansesenter for blant annet langeleik
- Eldre folkemusikkinstrumenter - Magnar Storbækken
- Munnharpetradisjonen – fra Setesdal til stor almen interesse
- Enkeltstående byggere med relativt liten produksjon – fløyter m.m.
- Instrumentbyggekursene på Gjøvik: harpe, lyre, langeleik, munnharpe, sekkepipe m.m.
- Felebyggingen – vanlig fele
- Hardingfelas situasjon
- Felemakerverksted på Utne (p.t. ikke drevet), Ole Bull Akademiet (med to lærlinger), på Fagernes (langeleik/hardingfele) – lokalsamling på Sylvartun, Setesdal
- Prosjektet Bø i Felemark – intensjoner, muligheter
- Manglende støtteordninger og stipendmuligheter for felemakere/instrumentmakere
- Rff – ny utredning om nåværende situasjon, ansvarsforhold, nye tiltak m.m.
- Vyer for framtiden?

Bjørn Aksdal,
Juni 2007

Bilaga 3.4 Hardingfeleforskningen

Forskningstradisjonen

Til tross for at hardingfela ofte har vært benevnt som Norges nasjonalinstrument og mange har et sterkt forhold til instrumentet, har vi fram til nå hatt relativt begrensede kunnskaper om hardingfelas eldste historie og utvikling fram til 1860-årene, da fela gjennom virksomheten til felemakerne Erik Johnsen Helland og Ellev Johnsen Steintjønndalen i Bø i Telemark i hovedsak fikk sin nåværende form og utseende. I 1997 ble det utgitt en påkostet gavebok om hardingfela, med hovedvekt på vakre fotografier av hardingfeler for en stor del hentet fra Telemark. Denne boken løste på ingen måte på dette problemet, kanskje heller tvert i mot.

Det tilgjengelige kildematerialet har for en stor del bestått av muntlige overleveringer, noen enkeltstående skriftlige kilder og en god del bevarte instrumenter hovedsakelig i norske museer. De fleste av de muntlige så vel som de skriftlige kildene er imidlertid relativt usikre og samtidig vanskelige å tolke, og mange av de bevarte felene er både usignerte og udaterte. I tillegg har det vært stilt spørsmål ved signaturen og årstallet til flere av de signerte felene. Det gjelder først og fremst den såkalte Jaastad-fela fra 1651, ei lita hardingfele utstyrt med to understrenger. Denne fela skal ha blitt laget av lensmannen i Ullensvang i Hardanger, Ole Jonsen Jaastad og er den eldste daterte hardingfela vi kjenner til.

På bakgrunn av det noe begrensede kildematerialet har forskere og skribenter, som på ulike måter har beskjeftiget seg med den tidlige historien til hardingfela, lansert forskjellige teorier omkring instrumentets opprinnelse og utvikling. Grovt sett kan vi dele disse teoriene inn i to hovedretninger: Flere forskere har knyttet hardingfelas utvikling sterkt opp mot fiolinen og argumentert med at hardingfela må ha fått sine understrenger som en påvirkning fra barokk-instrumentet viola d'amore. Det er en direkte følge av dette synet at det er her skepsisen til Jaastad-felas datering har vært sterkest uttrykt. Det kan synes samtidig å ha vært en klar holdning blant disse forskerne at en norsk hardingfele med understrenger laget i 1651 passer svært dårlig inn i en europeisk sammenheng når det gjelder utviklingen til strykeinstrumentene, blant annet fordi medklingende strenger ikke er omtalt i forbindelse med viola d'amore før et godt stykke inn på 1700-tallet, nærmere bestemt hos Joseph Majer i 1732. Et annet viktig poeng har vært at vi ikke har hatt andre sikre opplysninger om norske understrengsfeler før ved midten av 1700-tallet, med andre ord rundt 100 år senere enn Jaastad-felas datering. Enkelte av forskerne har derfor lansert en tilleggsteori om at Jaastad-fela trolig må være laget av en annen historisk person ved navn Ole Jonsen Jaastad som levde i Ullensvang drøyt hundre år senere.

Andre musikk- og folkeminneforskere i Norge har samlet seg om en teori som går ut på at hardingfela trolig må bygge direkte på eldre nordiske strykeinstrumenter med røtter i middelalderen. Det gjelder i hovedsak de to feletypene som ofte benevnes som fidla og gigja i sagalitteraturen. Erik Eggen var en av de første som lanserte denne teorien da han i 1914 skrev om hardingfela at "ho var både i namnet og gagnet ætta frå den gamle norske fidla". Han fikk snart støtte for sitt syn gjennom studier gjort av Torleiv Hannaas (1917), som konkluderte med at dateringen av Jaastad-fela var troverdig. Senere har blant annet Arne Bjørndal og Jan-Petter Blom kommet til samme konklusjon.

Et nasjonalt dokumentasjonsprosjekt

I 1993 ble det etablert et nasjonalt prosjekt for å kaste nytt lys over den eldste historien til hardingfela. Initiativet kom fra Ole Bull Akademiet, Voss, Bergen Museum og Hardanger

folkemuseum, Utne. Disse tre institusjonene kom også til å bli sentrale i gjennomføringen av prosjektet, først og fremst gjennom å etablere en styringsgruppe som fikk hovedansvaret for den økonomiske delen. Prosjektet fikk navnet Hardingfeleprosjektet og skulle hovedsakelig bestå i å samle så mye dokumentasjon som mulig omkring eldre hardingfeler innenfor de økonomiske rammene man hadde til rådighet.

Etter en kortere periode med en relativt stor og faglig sterk, men dessverre noe ustabil faggruppe knyttet til prosjektet, ble hele organiseringen vurdert på ny. Man konkluderte med at prosjektet var bedre tjent med en mindre, men mer aktivt arbeidende gruppe med et mer forpliktende forhold til prosjektet. Personer i den tidligere faggruppen ble invitert til å delta i en noe bredere og langt løsere organisert ressursgruppe. Selve prosjektgruppen fikk fire medlemmer: Felemaker Olav Vindal, Hardanger folkemuseum, felemaker Sigvald Rørlien, Bulken/Valdres folkemuseum, Fagernes, professor Jan-Petter Blom, Universitetet i Bergen og førsteamanuensis Bjørn Aksdal, Rff-sentret, Norsk senter for folkemusikk og folkedans, Trondheim. Sistnevnte ble bedt om å være leder for prosjektgruppen og ble samtidig anmodet om å ta ansvaret for den forskningsmessige bearbeidingen av materialet. Dette arbeidet lå i utgangspunktet utenfor rammene av selve prosjektet.

En bevilgning fra Norsk kulturråd på kr. 260.000 utgjorde hovedfinansieringen av innsamlings- og registreringsdelen av Hardingfeleprosjektet. Den forskningsmessige oppfølgingen av innsamlings- og registreringsdelene har vært utført som en del av prosjektlederens forskningsarbeid ved Rff-sentret.

Hardingfeleprosjektets målsetninger

Hardingfeleprosjektet ble organisert i to hoveddeler med hver sin klart uttrykte målsetning, dokumentasjonsdelen og dateringsdelen. I den innledende dokumentasjonsdelen ønsket vi først og fremst å registrere og undersøke flest mulig eldre hardingfeler, dvs. feler som var bygget fram til ca. 1870. Dette innebar at vi måtte legge ned et stort arbeid for å spore opp og registrere så mange som mulig hittil for oss ukjent feler. Samtidig ville vi undersøke alle tidligere registrerte instrumenter om igjen med nye og mer utviklete metoder. I tillegg bestemte vi oss for å registrere en del gjenstander som skulle utgjøre et referansemateriale. Dette besto hovedsakelig av eldre felekasser, noen få buer, en del eldre, norskbygde fioliner, noen europeiske fioliner, enkelte eksempler på andre strykeinstrumenter med understrenger og et lite utvalg av nyere hardingfeler.

I dateringsdelen ønsket vi å prøve ut forskjellige metoder for å sortere og datere det innsamlete materialet. Her ble dendrokronologi (årringsanalyse), 14C-test (også kalt C14-test) og sammenlignende skriftanalyse de viktigste redskapene som ble benyttet på et lite utvalg av gjenstandene. Her hadde vi både en langsiktig, metodeutviklende og en mer kortsiktig, resultatorientert målsetting.

Hovedmålsettingen for Hardingfeleprosjektet var å skaffe til veie et materiale som sammen med andre tilgjengelige kilder skulle kunne danne grunnlaget for å etablere en framstilling av den eldste historien, samt den kronologiske og regionale utviklingen av hardingfela. En annen viktig målsetting var å skaffe til veie et stort og omfattende materiale som skulle ligge klart til senere forskning, enten det dreide seg om regionale studier, forskning knyttet til en eller flere spesielle felemakere, eller forskning rundt spesielle aspekter ved hardingfela, f.eks. feledatoren.

Dokumentasjonsdelen

I prosjektgruppen bestemte oss for å benytte et relativt bredt utvalg av kilder. Hovedfokuset skulle likevel klart ligge på selve instrumentene, dvs. eldre hardingfeler bygget i tiden før ca. 1870. Vi ønsket som tidligere nevnt å foreta en grundig undersøkelse av flest mulig av de eldre instrumentene, og så langt det var mulig ville vi gjøre dette under så ideelle forhold som mulig, noe vi fant ved felemakerverkstedet på Hardanger folkemuseum. Det var først og fremst instrumenter som befant seg i Norge som vi kunne hente inn til museet på Utne. I tillegg ville vi låne inn noen av de mest interessante felekassene. Men svært mange av hardingfelene, og særlig de som var i utlandet, måtte vi innstille oss på å registrere og undersøke der instrumentene befant seg.

Prosjektets første målsetning var å spore opp alle relevante instrumenter i offentlige samlinger og privat eie i Norge. Vi startet vår leting i de norske museene og sendte ut et spørreskjema hvor vi ba museene undersøke om de hadde instrumenter i sine samlinger som kunne tenkes å ha interesse for vårt prosjekt. Vi ba samtidig om en best mulig beskrivelse av disse instrumentene. Vi hadde samtidig en hypotese om at det fantes en rekke hardingfeler i privat eie i Norge som vi ennå ikke kjente til. Vi brukte radioen, både lokalt og nasjonalt, samt aviser og tidsskrifter til å spre kjennskap til prosjektet vårt. Heldigvis fikk vi stor respons på dette, noe som ga oss nye opplysninger om en rekke feler og felekasser.

Vi kontaktet også mange musikkhistoriske museer i Europa, Asia og USA. Samtidig gjennomgikk vi et stort utvalg av internasjonale museums kataloger og annen referanselitteratur. Med god hjelp fra The Hardanger Fiddle Association of America la vi spesielt ned en arbeidsinnsats for å spore opp interessante feler i USA, både i privat eie og i mindre, lokale museer.

Neste skritt var å reise rundt og registrere alle relevante instrumenter gjennom eksakte målinger, grundig fotografering og prelimnære faglige vurderinger. Til dette arbeidet trengte vi et spesiallaget registreringsskjema. I den forbindelse tok vi kontakt med instrumentmaker Oddrun Hegge ved Valdres folkemuseum, som har relevant utdanning fra Nürnberg i Tyskland. Sammen laget vi et eget registreringsskjema for hardingfeler. Dette skjemaet har én side for oppmålinger og én for beskrivelser. Beskrivelsene gjelder både materialer, konstruksjon, utforming og dekor. Det ble brukt en god del tid på å utvikle og etter hvert også forbedre dette skjemaet, som stort sett fungerte bra til vårt formål. Likevel må vi være så ærlige å innrømme at de erfaringene vi tilegnet oss under registreringsarbeidet viste at vi nok burde ha laget skjemaet på en litt annen måte. En del unødvendige registreringsfelter burde ha vært utelatt, mens andre aspekter ved instrumentene skulle ha vært tatt inn eller gitt større plass.

I løpet av perioden 1995-2000 reiste hele eller deler av prosjektgruppen til mange europeiske land og besøkte København, Stockholm, Hamburg, Berlin, Leipzig, München, Mittenwald, Brussel og Haag, foruten en rekke steder rundt omkring i Norge. I tillegg var noen av medlemmene i gruppen et par turer i USA, hvor man i nært samarbeid med The Hardanger Fiddle Association of America fikk dokumentert mange interessante feler. I tillegg ble det registrerte hardingfeler i museer eller i privat eie i New York, Decorah, Vermillion, Minneapolis og St. Paul. På de fleste av reisene i Europa deltok hele prosjektgruppen fordi vi følte at de faglige diskusjonene under selve registreringene var av uvurderlig betydning for å kunne oppnå en best mulig vurdering av felene. Ideen om å sette sammen en prosjektgruppe med både forskere og erfarne håndverkere viste seg derfor å være særdeles fruktbar for registreringsarbeidet.

Gjennom hele registreringsperioden ble det fortløpende lagret mål og beskrivelser av felene på datafiler, og dette materialet ble behandlet og sortert etter ulike kriterier. Det ble samtidig

skrevet ut et antall oppdaterte lister fra datafilene med tanke på å kunne gjøre best mulige sammenligninger av mål og andre data. Fra de mer enn 3.700 fotografiene, som alle er blitt kopiert i to eller tre sett, ble tre bilder av hver fele plukket ut. Disse bildene viste felene fra henholdsvis forsiden, baksiden og i profil. Materialet ble deretter sortert etter geografi, felemaker og type og plassert inn i ulike fotoalbum. Kun ved de siste registreringene ble det benyttet digitalt kamera.

Det øvrige kildematerialet

En viktig side ved det metodiske arbeidet i et slikt prosjekt er å kartlegge og gjennomgå de mange andre typene av kilder. Dette er et arbeid som både har pågått parallelt med og som en videreføring av dokumentasjonsdelen, og dette arbeidet har i sin helhet vært utført av prosjektlederen.

Blant de øvrige kildetyper med relevans for hardingfelas historie finner vi det ikonografiske materialet fra Norge og til en viss grad fra det øvrige Norden. Innen folkekunsten finnes det en rekke motiver med musikkscener hvor blant annet feler er avbildet. Vi har også en rekke former for litterære kilder, f.eks. topografiske beskrivelser og språkhistoriske samlinger, foruten sekundærkilder som avhandlinger og andre faglige bearbeidelser. De organologiske kildene kan grovt sett deles inn i eldre, samtidige kilder og nyere typestudier hvor særlig all litteratur knyttet til hardingfela er helt sentral. Den sammenlignende organologiske litteraturen står spesielt sentralt når det gjelder spørsmål knyttet til alderen på og utbredelsen av medklingende resonansstrenger som fenomen og forekomsten av folkelige feletyper i Nord-Europa.

Det eksisterer også ulike typer av samfunns- og kulturhistoriske kilder av stor betydning for hovedproblemstillingene i prosjektet. Det gjelder spesielt folkekunstens mange dekorative og symbolske uttryksformer, hvor vi finner igjen både motiver, symboler og ornamenter på hardingfela. Dessverre har ingen kunsthistoriker beskjeftiget seg nevneverdig med hardingfelematerialet, og det er knapt skrevet en eneste linje om hardingfela som folkekunstobjekt. Heldigvis har jeg fått anledning til å presentere deler av materialet for noen av de fremste kapasitetene blant kunsthistorikerne i de senere årene når det gjelder norsk folkekunst. Her fikk jeg flere interessante svært innspill og faglige vurderinger.

En viktig forutsetning for hardingfelas utbredelse og utvikling er håndverkets rammebetingelser opp gjennom årene. Heldigvis er det skrevet en god del om dette området. Det samme gjelder andre viktige emner som gamle handelsveier og markeder, migrasjon og mobilitet og samfunnsstrukturen i eldre tider generelt. Endelig må ulike biografiske kilder nevnes.

Den tverrfaglige delen av et slikt prosjekt vil være av stor betydning, og i tillegg til kunsthistorikere har deler av materialet vært diskutert med faghistorikere, arkivarer og håndskriftseksperter. På denne måten har vi fått utvidet våre kunnskaper på nye og viktige områder. Når det gjelder spørsmålet om tolkningen av navnesignaturer kan jeg trekke fram ett eksempel som er knyttet til felemakernavnet Anders Andersen Leite. Vi har bevart to feler med dette navnet skrevet på en lapp i bunnen. Men i den ene fela står årstallet 1710, mens det i det andre instrumentet står skrevet 1808. Hvis begge signaturene er ekte kan dette knapt være snakk om samme person. Kan en av signaturene være feildatert, og i så fall hvilken? Vi framla problemet for statsarkivar Yngve Nedrebø ved Statsarkivet i Bergen, som kunne fastslå at de to signaturene med stor sannsynlighet var skrevet av én og samme person. Skrivemåten var høyst uvanlig for 1700-tallets begynnelse, mens den derimot var typisk for tiden omkring og like etter 1800. Ut fra dette kunne vi slutte at 1710-dateringen med stor sannsynlighet var

feil, og at det kanskje heller skulle være 1810. Dette stemte også overens med at vi fra denne tiden hadde sikre opplysninger om en felemaker med navnet Anders Andersen Leite som holdt til på Tysnes i Sunnhordland.

Dateringsmetoder

En av de aller viktigste aspektene ved Hardingfeleprosjektet var utviklingen og bruken av ulike dateringsmetoder. Her finnes det en rekke former for dateringsteknikker som man kan benytte parallelt. Signaturen og skrivemåten vil ofte kunne hjelpe oss på vei, likeledes byggeteknikken, materialene, formen og størrelsen. Til en viss grad kan også dekoren gi oss viktige spor, vi vet blant annet noenlunde sikkert når rosemalingen og den nyere akantusranken kom på moten her i Norge. Vi ville imidlertid gå et skritt videre. Mange av de eldste hardingfelene og feleskrinene er verken signerte eller daterte, og som vi allerede har vært inne på har det vært stilt spørsmål ved ektheten til flere av signaturene og dateringene. Vi ønsket derfor å benytte ytterligere to dateringsmetoder, både fordi vi håpet på å få svar når det gjaldt et lite utvalg av felene og felekassene, og fordi vi ønsket å prøve ut selve metodene. Hvis disse metodene viste seg å fungere etter hensikten, kunne vi benytte dem på et enda større utvalg av materialet vårt.

Den første dateringsmetoden vi ville prøve ut var den velkjente C-14, eller riktigere 14C-testen. Den radiologiske 14C-dateringen tar utgangspunkt i treets radioaktive stråling etter at prøven er blitt preparert etter bestemte metoder. Prøven blir blant annet kokt og tørket i ulike væsker og deretter forbrent til CO₂-gass, som i sin tur konverteres til fast grafitt gjennom en kjemisk reaksjon. Så kalibreres resultatene via spesielle regnemetoder, dvs. at man regner seg bakover i tiden på bakgrunn av den radioaktive nedbrytningens halveringstider. Denne prosessen forstyrres imidlertid av forskjellige former for radioaktive utslipp som f.eks. Tsjernobyl-ulykken, prøvesprengningene av atomvåpen etter krigen og ikke minst variasjonen i solflekker. På grunn av slike variabler kan de samme verdiene oppstå i så vidt ulike tidsperioder som ved midten av 1600-tallet, i slutten av 1700-årene og i perioden etter 1930.

Vi bestemte oss for å prioritere å ta prøver fra tre gjenstander. Den eldste bevarte hardingfela, signert Ole Jonsen Jaastad 1651, var her selvskreven. I tillegg ønsket vi å teste metoden på de to eldste feleskrinene vi hadde registrert. Det dreide seg om skrin med dateringer fra henholdsvis 1512 (Voss) og 1608 (Sogn). Prøvene ble preparert ved Laboratoriet for radiologisk datering ved Norges teknisk naturvitenskapelige universitet (NTNU) i Trondheim og videresendt til Centrum voor Isotopen Onderzoek ved Rijkuniversiteit Groningen i Nederland og Tandemlaboratoriet ved Uppsala Universitet i Sverige. Resultatene fra 14C-tester behøver en faglig fortolkning som oversetter dem via radiokarbon alder til bestemte tidsperioder med ulike grader av sannsynlighet.

Den andre metoden vi ønsket å prøve ut var datering ved hjelp av dendrokronologi eller årringsanalyse. Her kan man ved hjelp av årringene i treet fastslå omtrent når treet ble felt. I løpet av en varm sommer vil treet vokse langt mer enn i en kald sommer, og avstanden mellom årringene vil følgelig bli større. Årringene beskriver med andre ord de klimatiske variasjonene som har funnet sted i perioden fra treet grodde opp til det ble hogd ned. Ved å sammenligne med resultatene fra andre dateringstester, først og fremst 14C-tester, og gjennom å undersøke trematerialer som av andre årsaker har sikre dateringer, kan botanikere som har spesialisert seg i denne metoden utvikle serier av årskurver for de viktigste treslagene fra spesifikke geografiske områder med utgangspunkt i klimaet. En spesialist kan således ta et stykke tre, f.eks. fra et felelokk laget av gran, og sammenligne årringene med de eksisterende kurvene eller seriene for gran fra ulike deler av landet. Hun eller han vil da kunne se hvilken serie som korresponderer, og hvilke år årringene representerer. La oss i et

tenkt eksempel gå ut fra at det gjelder serien for årene 1690-1770. Denne metoden vil følgelig indikere at treet ble felt omkring 1770, evt. få år senere. Noen årringer kan ha blitt borte når treet ble barket, men sjelden mer enn fem-seks årringer. En fele laget av dette materialet skulle derfor antas å være laget mellom 1775 og 1780, og i hvert fall ikke før 1770. Veden kan selvsagt ha ligget i flere år før den ble brukt, men det er relativt lite som tyder på at dette har vært vanlig prosedyre i Norge.

Dateringen av Jaastad-fela

For å eksemplifisere hvordan dateringsmetodene våre fungerte i praksis skal jeg her kort gå gjennom noen av resultatene fra de tre viktigste dateringsmetodene våre, dvs. håndskriftanalyse, 14C-tester og dendrokronologisk analyse. Siden Jaastad-fela står så sentralt i den norske hardingfeleforskningen skal vi ta utgangspunkt i dateringsarbeidet med denne fela.

Navneseddelen ble derfor i 1997 forelagt statsarkivar Yngve Nedrebø i Bergen, som viste stor interesse for saken. Hans vurdering av håndskriften var at dette var skrevet av en person med liten trening i å skrive. Nedrebø skriver videre om dette: "I teorien vil en slik skrift både kunne finnes på 1600-tallet og rundt 1800. Selv har jeg sett slik skrift i tiden rundt 1800, men kanskje fordi det er bevart så lite 1600-tallsmateriale fra utrente skrivere." Nedrebøs sluttkonklusjon er at han helst tror at navneseddelen kan være noe yngre, men at han ikke utelukke at den stammer fra 1651. Senere har Nedrebø informert oss om at kolleger som i ettertid fikk se fotografi av navneseddelen har uttalt at seddelen i Jaastad-fela godt kan være skrevet omkring 1650. De har sett flere eksempler på tilsvarende skrift fra denne tiden.

Når det gjelder 14C-dateringen av Jaastad-fela tok vi tre ulike treprøver fela, og vi hentet materiale både fra bunnen og halsen. Det ville være svært viktig for dateringen av Jaastad-fela hvis vi kunne fastslå om treet som materialene var hentet fra var felt før eller etter 1651. Hvis treet skulle vise seg å være felt senere innebar det et bevis for at årstallet inne i fela måtte være feil. Dessverre kunne ikke 14C-testen av de tre materialprøvene fra Jaastad-fela gi oss noe entydig svar på dateringsspørsmålet. Resultatene av prøvene avviket til dels mye, og de ulike kalibreringsprogrammene ga også temmelig forskjellige utslag når det gjaldt dateringen. Selv om vi altså ikke fikk noen helt entydige resultater ga 14C-prøvene likevel en rimelig klar indikasjon på at treet i Jaastad-fela kunne være felt før 1650.

Den dendrokronologiske undersøkelsen av Jaastad-fela ble dessverre en gedigen skuffelse. Det eneste undersøkelsen kunne vise var at treet med stor sannsynlighet ikke kunne være felt før 1600. Man fant heller ikke vesentlig samsvar mellom Jaastad-fela og de kurvene man hadde fra etter 1600, noe som kan skyldes at standardkurvene for furu på Vestlandet etter 1600 ennå ikke var helt ferdigstilt. Men hovedårsaken var nok heller at det ikke er nok materiale i et lite felelokk til at man får signifikante resultater.

Vi ønsket som tidligere nevnt også å prøve ut dateringsmetodene på de to eldste feleskrinene fra Vestlandet. 14C-testen av materialet fra felekassen fra Sogn ga oss dateringen 1440-1630, og testen fra skrinet fra Voss viste 1325-1470 som såkalt kalibrert alder. Den siste dateringen ble også støttet av den dendrokronologiske undersøkelsen, som viste at materialet i felekassen representerte årene 1344-1425. Hvis man har benyttet den ytterste delen av stammen må treet således ha vært felt senest omkring 1430.

Når resultatene her ble langt klarere enn hos Jaastad-fela skyldes det for den dendrokronologiske testen hovedsakelig at veden i feleskrinene representerer et mye større materiale enn veden i ei fele. I tillegg er årringsseriene noe mer utviklete og entydige når vi

kommer litt lengre tilbake i tiden. Det siste momentet gjelder kanskje i enda større grad for 14C-testen, som er langt mer pålitelig når vi kommer tilbake til senmiddelalderen.

Det innsamlete materialet

Registreringsarbeidet har skapt et stort forskningsmateriale som til nå består av 360 registrerte og grundig undersøkte instrumenter. Av dette er 10 av instrumentene eldre, norskbygde fioliner. I tillegg har vi dokumentert noen eldre felebuer, undersøkt rundt 50 interessante feleskrin og fotografert bortimot 100 nyere hardingfeler, samt en del barokkfioliner. Noen av disse instrumentene er også målt opp.

I hele det registrerte materialet er 55 ulike hardingfelefelebyggere representert, hvorav 25 kommer fra Vestlandet, og 9 av disse er fra Hardanger. Fra Østlandet kommer 27 felemakere, hvorav 6 fra Valdres, 7 fra Numedal/Sigdal-området og 14 fra Telemark.

Den eldste fela i materialet vårt er fremdeles Jaastad-fela fra 1651. Ved starten av prosjektet var dette var den eneste hardingfela vi kjente til med en signatur fra 1600-tallet. Ved nærmere undersøkelse av en av de øvrige eldre felene, som vi opprinnelig mente var bygget av Trond Isaksen Flatebø, dukket det imidlertid opp et årstall og deler av en signatur som viste at denne fela etter alt å dømme var bygget i 1692 av felemakeren Isak Nielsen Botnen fra Hardanger. Fra 1700-tallet har vi registrert drøyt 50 feler, men trolig er også rundt 20 andre usignerte og udaterte feler laget før 1800.

Bjørn Aksdal,
Juni 2007

Bilaga 3.5 Best Regards Billy Boy

Hi Esbjörn,

Firstly I would like to express my heart felt thanks to YOU and all the people involved in arranging and taking part in a Great experience for me personally.

I took part in as much as I could and presented my view as honestly and as sincerely as I see things.

In a short time together some people may have found the language a barrier in getting their message across.

The Finnish group I thought (I know I was part of this group) came across as very positive, during the presentation session and had lots of good ideas to build from, for everyone.

I thought the Swedish and Norwegian nyckelharpa players and in general the builders standard was very high and their enthusiasm was to improve and develop.

My part of the presentation was a purely personal one. I started by explaining why and how I came into Making Musical Instruments. It was for my own use and that I did not have enough money in my pocket to go out and buy that particular type of instrument (Hurdy Gurdy).

I have had no formal training as a maker of instruments and that I read book and made a conscious effort to seek out people involved in Making Musical Instruments. To ask questions and watch and listen, to look and examine instrument and to find out as much as possible. But in the end I just got down to doing.

What rules or guide lines to I follow? As a rule I have carried out my style/craft by following good woodworking practices in a clean, tidy and safe manner. Materials at first came from seeking out and reusing disregarded stock, later, finding a good locally grown supply having it cut and dried to meet higher standards and demands.

My first instruments where built from reliable plans following as close to them as possible. I did find that changes where necessary but only after seeking advice and other people's opinions.

I have had new ideas and choose to gradually develop my own style of creating my own model with technical improvements to advance the ease of the playing. I hope that I have been able to improve the sound and the quality of my instruments also.

Copying instruments from museums has been very rewarding and challenging, again I have sort advice and chosen to copy as closely as possible to the original.

I have chosen to be a Creator and Maker of Happening and Things, as a result or a consequence of this I except that it is not an easy way to get a living but that it is a way of LIFE.

As long as WE all keep in contact and share our common aims

Preserve-Adapt-Develop then the Life of the Maker will be Happy but not so financially happy.

Two Questions for Makers; Is the Free market better?

Strict rule and a Guild with a Close market better?

How well did I think the seminar fulfilled the goal /goals?

In General terms it fulfilled all the goals and perhaps will do more by making more people aware as individuals who take away ideas and spread the word and widen the arena.

Finally for me the best part was to take part and only time will tell how much we all achieved.

Best Regards Billy Boy.

Esbjörn Hogmark 2007-07-05

Bilaga 4 Utvärderingsresultat

Samtliga svar finns ordagrant angivna nedan

1. Vad var bra:

Bra att det var olika människor inblandade: forskare, musiker, byggare, huset, platsen, organisationen utmärkt, maten var bra och den räckte till!, Esbjörns tålamod utmärkt, bra dagsprogram, vänlig personal, bra stämning

Fantastiskt initiativ, bra gruppdiskussioner, otroligt med all denna kompetens i samma byggnad, bra mat också

Maten bra, sängen var bra, seminariet var bäst

Den musikaliska upplevelsen av de nordiska musikerna, intressanta diskussioner om kantele

Umgängesformen, basförutsättningarna

Maten, konserten, upplägget

Gruppdiskussionerna var bra, bra att träffa finska och norska vänner vilka gav avsevärt ökad erfarenhet

Husmor ska ha beröm

Bra organiserat, bra mat, bra samling människor

Bra organisation, god reda, E-mail-informationen var bra

Seminariet i sin helhet var väldigt bra, en bra sammansättning på folk med olika bakgrund, många bra inlägg, bra service

Att samla så olika kompetenser för idé- och erfarenhetsutbyte

Vänlighet, ärlighet och öppenhet, musik, mat, organisation och logi

Bra för folkmusiker och instrumentmakare att mötas och diskutera, väldigt god mat, fin konsert på torsdag

Gästspelet från våra grannländer, musiken, instrumentutställningen, att få höra hur det är med folkmusiken i deras länder, mat och dryck var bra

Bra att få möta andra instrumentmakare tillsammans med musiker, fin plats, upplägget var bra

Maten, rummet

Hela seminariet var välorganiserat från start, vi fick massor med information om vad som var planerat att hända inklusive tidtabeller, Platsen för seminariet var perfekt, den varierande bakgrunden hos deltagarna var bra och gjorde till exempel att gruppdiskussionerna blev väldigt intressanta, tack Esbjörn för vad du gjort här

Esbjörn Hogmark 2007-07-05

Trevligt arrangerat, alltid inspirerande att möta duktiga musiker-slöjdare

Sammanhållningen mellan seminariedeltagarna

Bra mat, gruppdiskussionerna mycket givande

Att seminariet kom tillstånd, att det var gratis, musiker och byggare på samma seminarium, plats boende och mat var perfekt, programmet med musikmuseet och utflykterna, att så många instrument var med, att diskutera vad som har hänt och hur man ska få saker att hända, att vi fick så många nya vyer, att det fanns tid för fria möten, att det spelades bra musik, att de olika sessionerna var ledda

Fantastiskt att över huvud taget ordna seminariet, det är lätt att inse att oerhört mycket arbete ligger bakom, väldigt trevligt att få höra musik på så många olika instrument som man normalt inte hör, kantelen t.ex. blev en ny favorit för mig, seminariet var välorganiserat och tidsschemat hölls lagom bra, fantastiska musiker, trevlig gemytlig stämning, öppen och generös

2. Vad borde kunna förbättras?

Borde varit tolkning under seminariet, kanske fått presenterat material översatt i förväg (summary), kanske borde marknadsföringen utanför den här kretsen kunnat varit bättre

Kanske kunde konserten ordnas bättre för oss musiker men det blev ju bra ändå

Allt var bra, jag vet inte hur det kan vara bättre, kanske fler olika instrument, blåsinstrument

Otydlig målformulering

Vissa svårigheter att uppfattas vad som sades pga. lågt tak och sorl i lokalen

Möjligen att få pröva på spel tillsammans med andra instrument

Förbättring eller ändring för icke engelsktalande

Mer tid för diskussioner direkt efter ett inlägg, 5-10 min diskussion mellan varje ny programpunkt

För att bättre ta tillvara kompetens, tid och resurser behövs mer kompetent ledning av presentationer och diskussioner, allt enligt gängse kurs- och konferensrutiner

Tycker det mesta var ok men kanske det skulle behövas en tolk i vissa lägen

Esbjörn Hogmark 2007-07-05

Vissa presentationer var svåra att förstå eftersom jag inte kan svenska

Mindre fokus på nyckelharpa

Borde varit översättning för de som inte kan engelska

Svårt att hänga med på engelska

Borde varit lite mer om Sveriges allmänna tillstånd gällande folkmusik och instrument, inte bara nyckelharpa

Borde finnas en Internetuppkoppling att använda när man håller en presentation

Borde varit med en liten demonstration av hur en nyckelharpa fungerar ungefär som Billy Hornes presentation av vevliran

3. Vad/När gör vi närmast?

Reser till Norge och har fler byggare av olika instrument, startar en nordisk portal på Internet för instrumentbyggare, det kommer att finnas en finsk snart i kansanmusiikki.fi, kanske folknorth.org kan bli en nordisk mötesplats för byggare också, bygga vidare på nätverk för byggare

Nästa seminarium i Norge om kanske 2 år

Träffas igen om kanske två år och då presentera en enklare harptyp

Träff igen kanske 2009

Att höja instrumentbyggarnas status, att fortsätta mötena med våra grannländers musiker och byggare t.ex. i Norge

Skulle vilja veta mer om de andra instrumenten - byggteknik

Seminarium i Norge

Vi borde avslutat med ett slags målformulering, en stafettpinne att räcka över till norrmännen

Jag kommer att fortsätta och hålla ångan uppe

Norge, Voss, Ole Bullakademiet

Vi borde fortsätta att träffas och samarbeta med våra grannländer kanske varje år men jag vill även ha typ Mästarbyggkurser i fortsättningen

I Norge om 2 år

Först i Norge och sedan i Estland

Vi håller kontakten och kör vidare

Bör träffas igen inom 5 år

Esbjörn Hogmark 2007-07-05

4. Fria kommentarer

Allt var bra och språket var inget problem, jag lärde känna många fina instrumentmakare och musiker och fick en hel del nya idéer att ta in i mitt eget arbete

Tycker att det var bra med fina presentationer av varje land och deras instrument

Det är först i mötet med andra människor man själv utvecklas

Tack för hängivenhet och energi samt att detta kom till stånd

Borde sätta samman ett öppet brev till festivaler, organisationer och myndigheter där vi berättar om seminariet, hur och varför det kom till stånd och vad som kan göras för att det ska bli en fortsättning

Önskar att nästa träff blir öppen för fler (svenska) instrument än just nyckelharpa, alla nordiska byggare av folkliga instrument borde träffas och inspirera varandra, kanske blir det trångt men det borde gå att lösa, alltså öppna upp även för blås och annat folkligt

Bilaga 5 Projektbeskrivande dokument till grund för bidragsansökan***Hur förvaltar vi våra nordiska nationella kulturarv
folkmusikinstrumenten?*****1. Inledning:**

Eric Sahlström Institutet (ESI) i Tobo är ett nationellt folkmusikinstitut med uppgift att värna, vårda och vidareutveckla den svenska folkmusiken, folksången och folkdansen. Institutet har ett särskilt ansvar för nyckelharpan. Se vidare www.esitobo.org

Institutet inbjuder härmed till ett seminarium för instrumentbyggare, spelmän, musiker, kompositörer, musik- och musikinstrumentforskare, musikpedagoger m.fl.

Målsättning med seminariet är att behandla frågor kring hur vi på bästa sätt förvaltar våra nordiska folkliga instrument Hardingfela, Nyckelharpan, Stråkarpan, Kantelen samt Vevliran.

Seminariet äger rum den 13-17 juni 2007. Plats: Stockholm, Tobo & Österbybruk.

2. Sammanfattning:

Inom vårt folkmusikaliska paradigm, vars mest påtagliga aktörer är musiker och dansare, utgör instrumenttillverkarna en ofta försummad skara människor som verkar i det fördolda.

Utan instrument - ingen musik!

Seminariet sätter fokus på de nordiska folkmusikinstrumenten. Inledningsvis behandlas den historiska bakgrunden. Varje land får tillfälle att beskriva hur man med hjälp av olika stödorganisationer, nationella såväl som regionala och lokala, stöttar sin folkkultur med inriktning på folkmusik och instrumenttillverkning.

En fördjupad förståelse för de kulturella värden som ligger förborgade i de nordiska folkmusikinstrumenten hoppas vi ska ge ökad inspiration hos våra nordiska instrumentbyggare, amatörer såväl som professionella, att skapa de instrument som våra framtida spelmän efterfrågar.

Vi begränsar seminariet till att omfatta följande instrument:

Hardingfela (Norge), **Kantele** och **Stråkarpan** (Finland och Estland), **Nyckelharpa** (Sverige) samt **Vevlira** som har funnits i samtliga nordiska länder

3. Allmänt:

Folkmusiken: Den nordiska folkmusiken i alla sina nationella skepnader utgör ett mycket påtagligt och viktigt kulturarv inom respektive land. I den ständigt ökande globaliseringen blir det allt viktigare att värna om dessa nationella skatter så att de inte går förlorade i framtiden.

Den nordiska folkmusiken har sedan 80- och 90-talet rönt ett allt större internationellt erkännande och därmed också motsvarande stor spridning. Den tas gärna emot av andra nationer och berikar ofta deras egen musik.

Utan överdrift kan vi konstatera att vår folkmusik förstärker våra nationella varumärken såväl som vårt samnordiska varumärke.

Men att hålla folkmusiken vid liv kräver att den ständigt kan följa tidens musikaliska förändringar. Något som bl.a. innebär ett ständigt sökande efter nya former utan att för den skull göra avkall på kvalitet eller att tappa kontakten med sina rötter.

Folkmusikinstrumenten: Vad innebär detta när det gäller folkmusikinstrumenten?

Måste inte dessa också anpassas för att fungera i nya musikaliska konstellationer?

En viktig uppgift för seminariet är att debattera instrumentbyggarens svåra vägval; att hålla fast vid en gammal tradition eller att utveckla sitt byggande i nya riktningar.

Ämnesområden som kommer att beröras under seminariet:

- Folkmusiken, historia, nutid och framtid
- Helhetsperspektivet – Instrument & Musik -
- Stödjande organisationer och deras struktur inom respektive land
- Forskning på eller med anknytning till ovan nämnda instrument
- Instrumentbyggarens situation förr och nu
- Utbildning rörande instrumenttillverkning och spel
- Litteratur i ämnet
- Finansiering; nationellt, regionalt och lokalt
- Instrumentbygge, dagsläge och framtidsperspektiv

Seminariet är upplagt så att vi inledningsvis behandlar folkmusikens och folkmusikinstrumentens historia för att därefter gå igenom dagens situation beträffande utbildningar, stödjande organisationer och ekonomi. Seminariet kommer i sitt slutskede att koncentreras på instrumentbyggarens situation idag och i framtiden.

En viktig fråga att belysa är rekrytering av unga instrumentbyggare av båda könen.

Medverkande: Vår målsättning är att 5 - 7 personer från varje land knyts till seminariet som aktiva medverkanden. Personer som medverkar har en kompetens som täcker ett eller flera av seminariets kunskapsområden enligt ovan.

Under förutsättning att ekonomiska anslag för seminariet beviljas kommer samtliga inbjudna personer att få full kostnadstäckning för sin medverkan.

Seminarieform: Föreläsningar och kortare presentationer varvas med paneldebatter och gruppdiskussioner med efterföljande redovisning. Seminariet kommer att sammanfattas i ett dokument som skall skickas ut till samtliga deltagare samt läggas ut på Eric Sahlström Institutets hemsida. Tolk kommer att finnas till hands.

Instrumentutställning: Under seminariet kommer inbjudna instrumentbyggare att visa sina alster i en publik utställning på Eric Sahlström Institutet.

Konsert: En publik kvällskonsert kommer att utannonseras där de olika medverkande spelmännen framträder. Instrumentutställningen hålls öppen.

Slutord: Utvecklingen och den pietetsfulla anpassningen av våra nordiska folkmusikinstrument till samtidens musikideal är starkt beroende av kontakter mellan forskare, instrumentmakare och skickliga spelmän. Personliga möten dessa människor emellan är en grundförutsättning för att folkmusiktraditioner hålls vid liv.

Fortsättning: Vi hyser starka förhoppningar om att detta seminarium ska inspirera till fortsatta nationella såväl som internordiska kontakter mellan folkmusikens olika aktörer.

4. Dagsprogram (preliminärt)

Dag I. Onsdag 13/6 Deltagarna anländer till Stockholm vid lunchtid och samlas på Musikmuseet Sibyllegatan 2. Dagen ägnas åt den svenska nyckelharpans historik på forskarnivå samt de svenska utbildningarna mm.

- Introduktion av seminariet
- Historiskt helhetsperspektiv på den svenska nyckelharpan
- Svensk folkmusikutbildning; grundskola/gymnasium/högskola
- Olika svenska organisationers roll beträffande spel och instrumentbyggare
- Visning av museets instrumentsamlingar
- Bussresa upp till Tobo för inkvartering (Restid ca 1,5 tim)

Tid ges under kvällen för iordningställande av en instrumentutställning där gästande byggare får chansen att visa upp sina alster

Dag II. Torsdag 14/6 De gästande ländernas representanter redogör för sin situation. Paneldebatt följer senare på eftermiddagen. Ämnen/frågor som skall behandlas:

- Folkmusikens situation i dag
- Vad görs på nationell och lokal nivå för att sprida kännedom och användning av instrumentet? Utbildning på olika nivåer?
- Hur ser respektive lands ekonomi ut beträffande bevarandet av instrumenten?
- Vilka organisationer är inblandade?
- Hur är den allmänna synen på instrumentet hos gemene man?
- Framtidsvisioner på nationell nivå, lokal nivå?
- Under kvällen hålls en **konsert** av gästande musiker.
- Instrumentutställningen kommer att vara öppen under hela dagen.

Dag III. Fredag 15/6 Dagen koncentreras på instrumentbyggarna som nu får redogöra för sin verksamhet och ge sina synpunkter i ämnet. Gruppdiskussioner varvas med redogörelser och dagen avslutas med en paneldebatt.

Följande kommer att beröras.

- Skolor och utbildningar i tillverkning av folkmusikinstrument
- Instrumentbyggarens villkor
- Amatörer - Professionella
- Kontakten med spelmän och dansare
- Kontakten med andra instrumentbyggare
- Vem/Vad driver utvecklingen/anpassningen? Trender? Moden?
- Möjlighet kommer att ges att besöka ett par lokala instrumentbyggares verkstäder
- Avslutande paneldebatt där vi bl.a. diskuterar en eventuell framtida fortsättning på vårt tema

Dag IV. Lördag 16/6 Buss kommer att gå till och från Nyckelharpstämman i Österbybruk. Se vidare www.nyckelharpa.just.nu

Deltagarna får vara med om bl.a. följande aktiviteter vid stämman:

- Se juryns arbete vid den årliga bedömningen av Nyckelharpor. (30-50 st ny tillverkade och gamla instrument brukar bedömas här)
- Under eftermiddagen kan man ta del av ungdomstävling i nyckelharpspel
- Invigning av Vallonsmedjan i Österbybruk. Smide mha vattenkraft kan beskådas.
- Konsert av kurselever från Eric Sahlström Institutet i den gamla brukskyrkan
- Under kvällen är det dans till spelmansmusik på två dansbanor där deltagande spelmän ges tillfälle att spela till dans
- Viskurs och berättarstuga

Dag V. Söndag 17/6 Även söndagen ägnas åt Nyckelharpstämman i Österbybruk. Liksom under lördagen avgår bussar från Eric Sahlström Institutet till och från Österbybruk.

Deltagarna får vara med om bl.a. följande aktiviteter vid stämman:

- Instrumentutställning där medverkande instrumentbyggare ges tillfälle att visa upp sina alster för en större publik
- Spelmanståg genom bruket
- Scenspel och spel till dans där det ges tillfälle för gästade spelmän att medverka
- Avslutning i den gamla brukskyrkan där seminariets spelmän ges tillfälle att medverka

Esbjörn Hogmark,
Projektledare och verksam vid Eric Sahlström Institutet

Bilaga 6 Budget- och resultatkalkyl

"Hur förvaltar vi våra nordiska nationella kulturarv folkmusikinstrumenten?"

Seminarium vid Eric Sahlström Institutet, 13-17 juni 2007

Kostnader	Budget	Resultat	Not
Mat	27 350 kr	24 752 kr	
Logi	38 500 kr	29 050 kr	1)
Lokaler ESI	5 000 kr	5 000 kr	
Arvoden	37 800 kr	25 362 kr	2)
Resor	80 000 kr	57 443 kr	3)
Tolk	20 000 kr	0 kr	4)
Österbystämman	12 000 kr	0 kr	5)
Projektering	32 000 kr	36 000 kr	
Administration	8 000 kr	29 000 kr	6)
Marknadsföring	25 000 kr	10 000 kr	7)
Slutrapportering inkl dokumentation	8 000 kr	45 000 kr	8)
Diverse	1 400 kr	350 kr	
Oförutsett ca 5% av totalkostnaden	16 500 kr	2 500 kr	9)
Summa kostnader	311 550 kr	264 457 kr	

Intäkter			
Nordisk kulturfond	170 000 kr	124 500 kr	
Sparbanksstiftelsen Upland	92 000 kr	92 000 kr	
Eric Sahlström Institutet	43 550 kr	45 657 kr	10)
Intäkter från konsert	6 000 kr	2 300 kr	
Summa Intäkter	311 550 kr	264 457 kr	

Not

- 1) Färre övernattningar jämfört med budgeterat, speciellt lördag-söndag
- 2) Arvoden utbetalades efter seminariet och reducerades pga lägre intäkter jfr med budget
- 3) Låga resekostnader för svenska medverkande samt billigare busstransporter
- 4) Vi uteslöt tolk pga sänkt bidrag från Nordisk kulturfond
- 5) Österbystämman bjöd deltagarna på vistelsen där
- 6) I administration ingår ESI-personal verksam under hela sem. Förbisett i budget
- 7) Kostnaderna för marknadsföring delades med andra projekt och kunde därför reduceras
- 8) Här ingår att slutrapporten trycks på tryckeri samt projektering i samband med detta
- 9) Detta är kostnad för den ekonomiska revision Nordiska kulturrådet kräver för slutbetalning
- 10) ESI tar kostnaderna (2 107 kr) för resultatutjämnning

Bilaga 7 Det Finska projektet Speldon

INBJUDAN KUTSU

SPELDON

2 9 - 3 0 . 1 . 2 0 0 5

En finsk-svensk instrumentbyggartäff kring äldre instrument
Suomalais-ruotsalainen soitinrakentajien tapaaminen

...avainviulu, säckpipa, kantele, nyckelharpa, mänkeri, härjedalspipa, säkkipilli, soittu, tvärflöjt, munniharppu, stråkharpa, jouhikko, okarino...

Projektet Instrument 2004 samt Hanaholmen – kulturcentrum för Sverige och Finland arrangerar ett nordiskt instrumentbyggarseminarium på Hanaholmen i Esbo, Finland 29-30.1.2005. Till träffen hälsar vi välkomna alla byggare, forskare, musiker och andra som är intresserade av äldre instrument.

Seminariet pågår i två dagar. På lördagen simultantolkas diskussionerna till finska och svenska.

Målet med dagarna är att samla finländska och svenska samt nordiska instrumentbyggare för att diskutera bransch- och musikfrågor av olika slag, för att mötas och skapa nätverk och för att diskutera framtiden och dess möjligheter. Under seminariet behandlas särskilt museala instrument och vad vi idag kan lära oss av dessa. Hur ska vi idag tillverka användbara instrument, där man kan höra, se och känna historiens närvaro. Diskussionsämnen för deltagarna kommer att vara t.ex. byggmetoder, marknadsföring och produktutveckling. Dessutom vill vi under seminariet sprida instrumentkunskap till musiker, kompositörer och musikforskare och öka kännedomen om detta specialhantverk. Utan instrument blir det ingen musik.

Deltagaravgiften för det två dagar långa seminariet är **100 euro**, inklusive måltider. Deltagarna kan ansöka om ett resebidrag som täcker åtminstone en del av kostnaderna för att komma till seminariet. Ansökan sänds i fri form till Hanaholmen. För den som medverkar endast i lördagens seminarieprogram kostar deltagandet 60 euro. Man kan övernatta på Hanaholmen i enkel- eller dubbelrum.

Tilläggsuppgifter om SPELDON:

Hanaholmens kulturchef Henrik Huldén henrik.hulden@hanaholmen.fi, tfn. +358-(0)400-26 5656, eller Riitta-Liisa Joutsenlahti, Soitin 2004, joutsen@siba.fi, tfn. +358-(0)50-572 6271

Soitin 2004 –hanke ja Hanasaaren Ruotsalais-suomalainen kulttuurikeskus järjestävät Espoossa Hanasaaren kulttuurikeskuksessa 29.-30.1.2005 soitinrakentajaseminaarin. Tilaisuuteen ovat terve-tulleita vanhakantaisten kansansoittimien rakentajat, soittajat, tutkijat tai muut soittimista kiinnostuneet.

Seminaari on kaksipäiväinen. Lauantaina on käytettävissä simultaanitulkkaus suomeksi ja ruotsiksi.

Tapahtuman tavoite on koota pohjoismaisia kansansoitinten rakentajia yhteen ja keskustella mm. alan tulevaisuudesta, verkostoitumisesta ja yhteistyön mahdollisuuksista. Lisäksi tapahtumassa keskitytään museosoittimien elvyttämisiin. Miten tehdään nykymusiikkiin ja nykymuusikoille käypä soittimia, joissa samalla näkyy, kuuluu ja tuntuu vanhat museosoittimet. Keskustelun aiheita ovat esim. soitinrakennus, tuotekehittäminen, markkinointi yms.. Lisäksi tapahtumassa pyritään levittämään soitintietoutta mm. muusikkojen, säveltäjien ja musiikintutkijoiden piireihin ja samalla saamaan julkisuutta tällä tärkeälle erikoiskäsityön alalle. Ilman soittimia meillä ei olisi musiikkia.

Kaksipäiväisen seminaarin osallistumismaksu on **100 euroa**, sis. ruokailut. Soitinrakentajien on mahdollisuus hakea apurahaa osaan kuluistaan. Vapaamuotoinen hakemus lähetetään Hanasaareen. Ainoastaan lauantain seminaariohjelman osallistuvien osallistumismaksu on 60 euroa. Hanasaareissa on mahdollisuus yöpyä kahden tai yhden hengen huoneessa

Lisätietoja tapahtumasta antavat järjestäjät:

Hanasaaren kulttuurijohtaja Henrik Huldén,
henrik.hulden@hanaholmen.fi, puh. 0400-265656 tai Riitta-Liisa Joutsenlahti, Soitin 2004,

Bilaga 8 Deltagarlista

Deltagarlista seminariet

Hur förvaltar vi våra nordiska nationella kulturarv folkmusikinstrumenten?

ESTLAND

Kiviberg, Ando	Festivalgeneral, talar engelska
Pihlap, Rait	Instrumentmakare, talar engelska
Tamm, Janne	Musikstuderande och spelman på stråkarpa och nyckelharpa

FINLAND

Horne, Billy	Spelman, vissångare, Instrumentbyggare, mm
Ilmonen, Kristiina	Spelman, doktorand och verksam vid Sibeliusakademin (styrledam mm)
Nieminen, Rauno	Forskare, instrumentbyggare och spelman på kantele, stråkarpa och pipa
Pölkki, Jyrki	Instrumentbyggare och spelman
Siromaa, Tero	Instrumentbyggare och lärare i instrumentbygge

NORGE

Aksdal, Björn	Spelman och Försteamanuens vid RFFd vid NTNU
Bitustøyl, Kjell	Hardingfeleprosjektet i Bø, tid redaktör Spelmansbladet
Högemo, Haakon	Professionell hardingfelespelman
Kåsa, Ottar	Lärling i Felemakeri till Sigvald Björlien från Bø i Telemark och skicklig spelman
Maurseth, Benedicthe	Tid. student på Ole Bull Akademiet på Voss. Numera frilansspelman på hardingfela av äldre typ

Vindal, Olav	Erfaren felemakare, verksam vid Hardanger Folkemuseum
Wright, Helena	Musiker og pedagog, intresserad i instrument bygging. Talar Norska, Finska & Svenska

JAPAN

Honda, Michiko	1-årselev ESI, bor och verkar i Japan, innehar Zornmärkesdiplom för nyckelharpspel
----------------	--

SVERIGE

Ahlbäck, Gunnar	Forskare och författare till boken Nyckelharpsfolket
Allmo, Per-Ulf	Musikförläggare, författare och doktorand på nyckelharpan samt skicklig folkmusikfotograf
Alpsjö, Leif	Prikkspelman, pedagog, artist samt entreprenör med eget företag inom folkmusik
Berglund, Björn	Nyckelharpsbyggare
Bohman, Stefan	Chef för Musikmuseet Stockholm
Gedda, Ingemar	Nyckelharpsbyggare
Gille, Hasse	Riksspelman och instrumentbyggare, spelar och bygger i gammal tradition
Grafström, Mikael	Tidigare elev vid ESI och nyckelharpsbyggare
Gustavsson, Hans-Erik	Nyckelharpsbyggare
Hallgren, Bertil	Nyckelharpsbyggare
Hedbom, Harry	Fiol och nyckelharpsbyggare
Hedling, Nils	Nyckelharpsbyggare
Hogmark, Esbjörn	Riksspelman, nyckelharpsbyggare och lärare i instrumentbygge. Projektledare för seminariet, Grundare av och styrelseledamot vid ESI
Källman, Peder	Riksspelman, professionell violinmakare bygger och spelar nyckelharpa
Liljeqvist, Gunnar	Nyckelharpsbyggare
Malm, Jonatan	Nyckelharpsbyggare
Mattsson, Rune	Nyckelharpsbyggare
Möller, Sture	Ordförande Föreningen Nyckelharpan Spelman på nyckelharpa
Nilsson, Bo	Nyckelharpsbyggare
Näslund, Michael	VD Eric Sahlström Institutet
Ogdal, Björn	Tidigare elev vid ESI och nyckelharpsbyggare
Olandersson, Eva	Intendent folkliga instrument Musikmuseet
Peev, Anders	Utbildad folkmusiker, nyckelharpa, vid Musikhögskolan i Stockholm, tid elev vid ESI
Pettersson, Daniel	Spelman och tidigare elev vid ESI
Plahn, Olle	Nyckelharpsbyggare
Riben, Hans	Chef Samlingsavdelningen Musikmuseet
Sahlström, Sigurd	Spelman och professionell lärare i fiol och nyckelharpspel, son till Eric Sahlström
Sahlström, Sture	Riksspelman och nyckelharpsbyggare, bror till Eric Sahlström
Westermark, Martin	Nyckelharpsbyggare
Wästhed, Sten-Erik	Nyckelharpsbyggare
Zetterberg, Hasse	Nyckelharpsbyggare
Åhker, Sören	Nyckelharpsbyggare
Åström, Stig-Roland	Leverantör av instrumentvirke, byggare

Bilaga 9 Esbjörn Hogmark, en personbeskrivning

Jag och min tvillingbror Sture är födda (1943) och uppväxta i Österbybruk i norra Uppland i den del av Sverige där nyckelharpa spelats i obruten tradition i flera hundra år.

Vår far var en av ortens folkskollärare med slöjd som specialinriktning. Vi bröder snickrade nästan jämt. Vi bodde alldeles intill Herrgården i Österbybruk och kunde varje midsommar se, höra och dansa till Justus Gilles och Viktor Vikmans nyckelharpsmusik, något som präglat oss för resten av våra liv.

Vid 10-års ålder, 4-klassen folkskolan, började vi spela fiol för Nils Lund som var elektriker på stålverket och hade eget kapell. Hans fiol lät gudomligt. Tanken att som ung skolpojke få spela nyckelharpa fanns aldrig på den tiden så det fick bli fiol som lånades av skolan.

När vi började gymnasiet 1961 köpte vår far varsin fiol åt oss som han lät Eric Sahlström justera. Vi bildade en liten orkester på elevhemmet där vi bodde och spelade gammaldans. Sedan följer 10 år utan spel och jag flyttar från Uppland, först till Västerås och sedan till Ludvika.

I slutet av 60-talet kommer plötsligt folkmusiken i ropet. Något år senare, i början av 70-talet börjar man att inom olika studiecirklar tillverka nyckelharpor. Det hela startar i Österbybruk och kretsar först kring Eric Sahlström och något år senare även Hasse Gille.

1978 börjar jag spela nyckelharpa på ett instrument jag köpt av Hasse Gille. Året efter hade jag byggt min första harpa. Med fioltekniken i botten gick det ganska snabbt att komma igång på harpan. Det gick så bra att jag blev riksspelman i Västerås 1983 och bestämde mig samtidigt att flytta hem till Uppland för att kunna spela med Eric Sahlström. Vi träffades sedan regelbundet, i stort sett varje vecka, under åren 1983-1986.

Kort efter Eric Sahlströms bortgång i juni 1986 startade jag tillsammans med Gösta Sandström, Eric Sahlströms spelkamrat under många år, Eric Sahlströms Minnesfond, där vi 1992 reste en staty över spelmannen vid Tegelsmora kyrka.

Tillsammans med min fru Åsa, Gunnar Ahlbäck, Morkarla och Göte Herlovson, Örbyhus startade vi 1996 verksamheten vid Eric Sahlströminstitutet i Tobo. 1998 beslutade riksdagen att ge institutet ett årligt ekonomiskt stöd.

Jag håller sedan mer än 15 år tillbaka regelbundet seminarier och kurser i nyckelharpbygge och nyckelharpspel och driver för andra gången en 2-årig distanskurs i nyckelharpbygge på Eric Sahlström Institutet.

1986 grundade jag ett familjeföretag som idag heter Hogmark & Hogmark AB, ett företag där jag förutom konsultverksamhet inom industri och akademi även bedriver verksamhet inom folkmusik och instrumenttillverkning.

Jag har nu hållit på med nyckelharpsbygge i över 25 år och har under åren tillägnat mig ett ideal som både tar in det bästa från våra 1700-tals kontrabasharpor och de harpor som Eric Sahlström byggde. Till dags dato har jag byggt ett 80-tal instrument.

Jag är också en av personerna bakom Nyckelharpstämman i Österbybruk och sitter bl.a. som ordförande in den jury som årligen bedömer inlämnade instrument.

Förutom nyckelharpan och folkmusiken ägnar jag min tid åt vår vackra gård med trädgård, hagar och skog. Jag vill gärna ut i naturen och en gång om året måste jag upp på fjället för att flugfiska. Men viktigast för mig idag är familjen, min fru Åsa och våra två pojkar Torbjörn och Ambjörn samt mina äldre barn Göran och Sara. Jag är också morfar till lilla Märta.

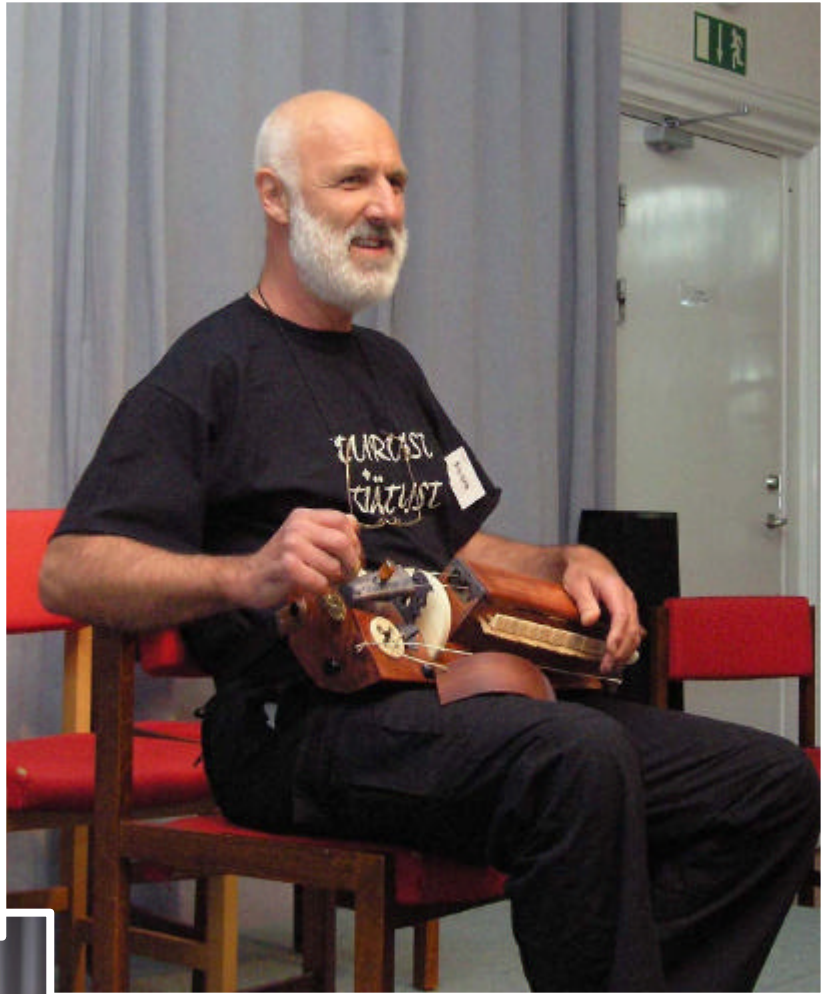
*Hur förvaltar vi våra nordiska nationella
kulturarv folkmusikinstrumenten?*

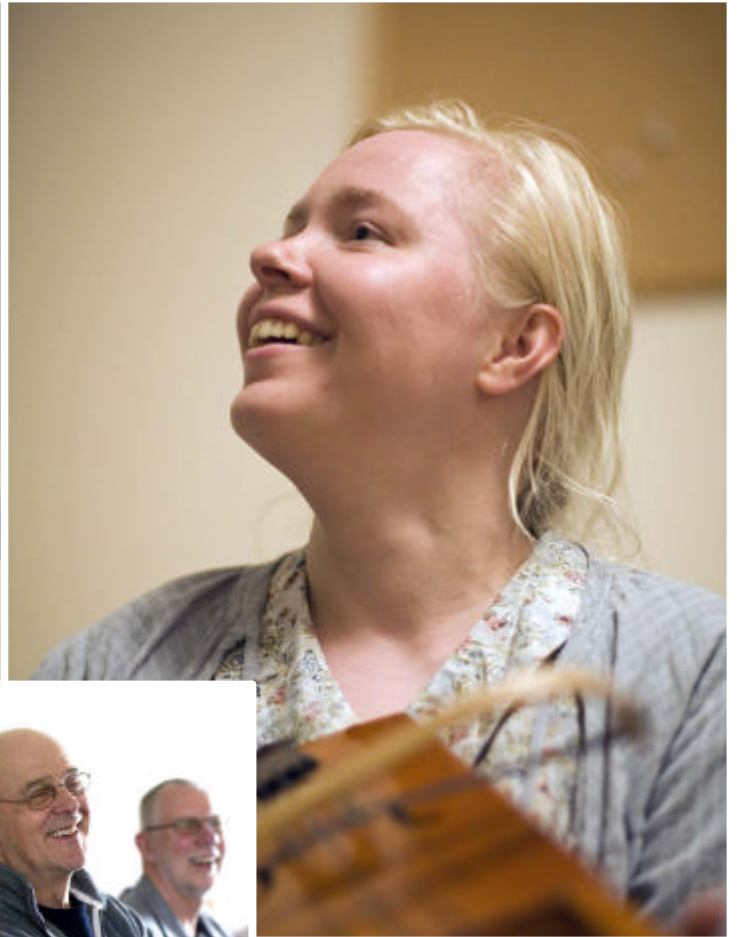

Förklarande bildtexter

- Sid 1. Föreläsningarna vid Musikmuseet. Översta bilden
Introduktionsanförande av Esbjörn Hogmark
- Sid 2. Benedichte Maurseth Norge spelar hardingfela av äldre typ
- Sid 3. Håkon Högemo spelar på en fela tillverka av Olav Vindal,
lilla bilden
- Sid 4. Mer Hardingfela med Ottar Kåsa, Benedichte och Håkon
- Sid 5. Billy Horne från Finland spelar vevlira (egentillverkad) och
gitarr
- Sid 6. Rauno Nieminen spelar kantele och pipa, Jyrki Pölki kantele
- Sid 7. Kristiina Ilmonen föreläser och spelar pipa
- Sid 8. Ando Kiviberg säckpipa, Rait Pilhap kantele, Rauno,
Helena Wright och Janne Tamm stråkharpa
- Sid 9. Sonia Sahlström fiol, Håkan Larsson munspel, Sigurd och
Sture Sahlström nyckelharpa samt Hasse Gille nyckelharpa
- Sid 10. Stämningen var glad och uppsluppen
- Sid 11. Den publika instrumentutställningen
- Sid 12. Från Nyckelharpstämman och vallonsmedjan i
Österbybruk
- Sid 14. Deltagarna församlade utanför Eric Sahlström Institutet
- Fotografierna är tagna av
Håkan Larsson, Per-Ulf Allmo och Esbjörn Hogmark

Seminariedeltagarna församlade utanför Eric Sahlström Institutets huvudbyggnad